

SZAKDOLGOZAT

RUFF-SIMONICS REA
tanító

Kaposvár
2023

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
Kaposvári Campus
Tanító Szak

A BOCSÁNATKÉRÉS MAGA A TETT

Belső konzulens: Dr. Kövérné Dr. Nagyházi
Bernadette
egyetemi docens

Készítette: **Ruff – Simonics**
Rea
GMBNHW
levelező tagozat

Intézet/Tanszék: Neveléstudományi Intézet

Kaposvár
2023

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés.....	4
1.1. Témaválasztás indoklása.....	4
1.2. Célkitűzés megfogalmazása.....	5
2. Elméleti megalapozás, szakirodalmi áttekintés.....	6
3. Vizsgálati anyag és módszerek.....	13
3.1. Szociálpszichológiai háttér.....	13
3.2. A választott vizsgálati módszerek ismertetése, célszerűségének indoklása.....	14
3.3. A kutatás körülményeinek ismertetése.....	14
3.4. A kutatási eszköz ismertetése.....	15
3.5. Az elemzés módjának ismertetése.....	16
3.6. Az adatok elemzése.....	18
3.6.1. Kis vétség, baráti viszony.....	19
3.6.2. Kis vétség, hivatalos személy, idegen.....	23
3.6.3. Nagy vétség, baráti viszony.....	27
3.6.4. Nagy vétség, hivatalos személy, idegen.....	32
3.6.5. A magázás és a szleng használatának előfordulási gyakorisága.....	36
3.6.6. Kiegészítő megfigyelések.....	37
4. Összegzés.....	41
5. A kutatása tapasztalatainak alkalmazása.....	44
6. Felhasznált irodalom.....	46
7. Mellékletek.....	47

„A bocsánatkérés az élet nagy pillanatragasztója.

Mindent meg tud javítani.”

(Lynn Johnston)

1. Bevezetés

1.1. Témaválasztás indoklása

Az illem és az etikett szabályai között vannak évszázados, nagy múltra visszatekintő normák, és vannak egészen újkeletűek is. A társadalmi, politikai változások, a közvélemény módosulása vagy éppen a technikai fejlődés nyomán kialakult szokások új megvilágításba helyezik a korábbi illemszabályokat. A nagyszüleink idejében elképzelhetetlen lett volna a tegezési forma eltérő társadalmi helyzetű vagy életkorú emberek között. De a közelmúlt is óriási változásokat hozott. Gyermekkoromban nagy illetlenségnek számított volna tornacipőben az oltár elé állni, mára pedig egész divatág épül a sportos esküvők szervezésére. A mobiltelefon vagy az internet használatának sem volt kialakult udvariassági szokásrendje, hiszen csak akkor kezdtek elterjedni az online világ eszközei. Ki hitte volna, hogy pár év alatt leválaszthatatlanok leszünk erről a kis „kütyüről”. A mindennapi társas érintkezés szabályaiból azonban nagyon kevés tűnt el. Igaz, hogy a kézcsók, a kalapemelés vagy a vendégek név szerinti bejelentése kikopott a szokásrendből, de a köszönésre, bemutatkozásra, megszólításra, kommunikációra vonatkozó udvariassági szabályok továbbra is érvényesek. Ugyanilyen maradandó értéket képvisel a saját hibánk elismerése, a bocsánatkérésre való törekvés, amellyel rendezhető egy adott konfliktus.

Három kisgyermek édesanyjaként mindig érdekelt, hogy a kicsi gyerekek miért olyan nehezen vehetők rá az elkövetett vétségek beismerésére. Ha megbántanak, vagy megsértenek valakit miért tesznek úgy, mintha mi sem történt volna. Mindenesetre a bocsánatkérés lehetősége nem tartozik a szívesen alkalmazott stratégiáik közé. Másik okként pedagógusi pályámat említeném. A gyorsan elrepülő „babás” évek után a következő tanévben szeretnék a helyi általános iskolában tanítani. Úgy gondolom, egy ilyen kutatómunka javamra válhat a tanítás mindennapjaiban. Valószínűleg ezért ragadott meg a szakdolgozatként felajánlott téma, ezért választottam kutatásom céljaként a bocsánatkérési stratégiákat.

Dolgozatom címeként azért választottam a fenti mondatot, mert úgy szeretnék tisztelegni szakdolgozatom alapjául szolgáló két neves nyelvész munkássága és műveik előtt, hogy az ő

könyvekhez hasonló címet adtam a kutatásomnak. Egyikük John L. Austin: Tetten ért szavak (1990), másikuk pedig Szili Katalin: Tetté vált szavak (2004) című könyve.

1.2. Célkitűzés megfogalmazása

A bocsánatkérés - az expresszívumok egyik altípusaként - az a beszédaktus, amelynek során a beszélő célja helyreállítani a közte és a hallgató közt önhibájából felborult egyensúlyt. A beszélő által elkövetett hiba közvetlenül sérti a hallgató érdekeit, rombolja komfortérzetét. A bocsánatkérés, az udvarias magatartás eszközül szolgál az önmagunkról kialakított kép helyreállításához, a legkedvezőbb benyomás eléréséhez (Szili, 2004). A bocsánatkérés éppen azok közé a beszédaktusok közé tartozik, amelyekben a kimondott szó maga a cselekedet. Ha kimondom, hogy „elnézést kérek” és azt őszintén is gondolom, tulajdonképpen már végre is hajtottam a bocsánatkérés tevékenységét. Ráadásul ezek a beszédaktusok „láthatatlan” információkat is hordoznak, ami utal a beszélők egymáshoz való viszonyára, kapcsolatuk minőségére, mélységére, szociokulturális háttérük hasonlóságára vagy éppen különbségére.

Dolgozatomban a bocsánatkérést, mint beszédaktust vizsgáltam 11 éves tanulók körében 12 szituációt tartalmazó kérdőív segítségével. Megkülönböztettem kis és nagy vétséget, baráti illetve hivatalos személlyel kapcsolatos szituációt. Az alapeseteket tovább tagoltam saját korosztályukat érintő, szülők korosztályát, illetve nagyszülők korosztályát érintő helyzetekre. A kérdőívek elemzésének segítségével, arra voltam kíváncsi:

- Hogyan változik a gyerekek bocsánatkérési stratégiája a kisebb és nagyobb vétségek esetében.
- Milyen módon és mértékben változik szóhasználatuk annak függvényében, hogy baráti vagy hivatalos viszonyban vannak a megsértett hallgatóval.
- Milyen azonosságok és eltérések tapasztalhatók a vidéki és a megyeszékhelyi tanulók válaszai között.

Ezekre a kérdésekre szeretnék választ kapni a dolgozat végére.

2. Irodalmi áttekintés

Nagyon tanulságos volt számomra a témával kapcsolatos szakirodalmak megismerése. Egy teljesen új szemszögből világítottak rá az általunk használt nyelvi formák jelentőségére. A magyar társadalom közfelfogásában általános nézet az, hogy a beszéd és a tett egymástól elkülönülő tevékenység, a beszéd rovására. Számtalan szólásuk, közmondásunk tükrözi ezt az értékrendet: „A tettek beszélnek.” „Mondani és tenni két dolog.” „Beszélni ezüst, hallgatni arany.” „Ne szólj szám, nem fáj a fejem.” „A beszéd megeszti a dolgot.” „A beszéd a tettek árnyéka.” „Kevesebb beszéd, több munka.” „Sok beszéd szegénység.” „Könnyű beszélni, nehéz megtenni.” „Mondani és mívelni kétféle dolog.”

Mindezek a szólások, közmondások a tevékenységet jelölik meg pozitívként, míg a beszédet negatív felhangon említik. Ezzel szemben az általam tanulmányozott szakirodalmak éppen azt fogalmazták meg, hogy akár a kimondott szó is lehet cselekedet. Tovább bonyolítja a helyzetet, hogy a nyelvi cselekedeteink legkisebb egységei a beszédaktusok „láthatatlan” jelentést is hordozhatnak, amelynek megértésében fontos a beszélők egymáshoz való viszonya, kapcsolatuk mélysége, szociokulturális hátterük hasonlósága vagy éppen eltérése.

Szakedolgozatom alapműveként John L. Austin (Austin 1990) „Tetten ért szavak” című munkáját szeretném bemutatni. A „Tetten ért szavak” című kiadvány Pléh Csaba – a mű fordítójának - gondolataival kezdődik. Utal a híres szombat délelőtti órákra, amelyeknek módszere a csoportoktatás volt. A vizsgált filozófiai kérdés elemzésének lényege számára a konszenzus kialakítása volt arról, hogy mit lehet, és mit nem lehet elmondani egy adott területről. Őt a finom részletek érdekelték, ezért volt számára mindig egy terület szókincse a kiindulópont. Pléh Csaba szerint Austin hitt abban, hogy a társadalomtudományi és pszichológiai elemzés csak a filozófus alapos fogalmi elemzését követően indulhat el. Érdekességként említ meg, hogy a kiadó előszavából megtudhatjuk, hogy Austin több előadássorozatát nézték át és fésülték össze a teljesebb kép kialakítása érdekében. Összehasonlították a szöveget azoknak a jegyzeteivel, akik Amerikában vagy Angliában hallgatták az előadásokat, sőt még magnetofon-felvétel segítségével is pontosították az előadások szövegét (Austin 1990, ford. Pléh).

Szili Katalin (Szili 2004) „Tetté vált szavak” című munkájában is részletesen foglalkozik Austin munkásságával. Hangsúlyozza, hogy a nyelvfilozófiai, nyelvészeti érdeklődés felkeltése a beszédaktusok iránt vitathatatlanul Austin nevéhez fűződik. Célja egy új nyelvfilozófiai megalkotása volt, így érdemelhetette ki a „pragmatika atyja” címet. Ennek bizonyítására Szili Katalin három fontos tényezőt emel ki:

„1. Elsőként alkotja meg a beszédaktusok egységes elméletét.

2. Meghatározza a leírásukhoz szükséges alapfogalmakat, ... foglalkozik a velük kapcsolatos lényeges kérdésekkel.

3. Elméletének azon lényegi tanítása, hogy a nyelv több, mint szavaink és mondataink jelentése, éppen megfelelő időben inspirálta a szemantikát határainak kitágítására, a jelentés újfajta értelmezési lehetőségeinek kidolgozására.” (Szili 2004, 67).

Akkor hát nézzük Austin előadásait!

Az első előadásban Austin emlékeztet a filozófia egy hosszú ideig tartó feltételezésére, amely szerint egy állítás egyetlen feladata a dolgok pillanatnyi állásának leírása, amelyről aztán eldönthető, hogy igaz vagy hamis. Arra is utal, hogy a nyelvtanítók régóta állítják, hogy nem minden mondat állítás. Felveti, hogy akkor hogyan lehet azokat a megnyilatkozásokat nevezni, amelyek nem írnak le semmit, nem számolnak be semmiről, nem igazak és nem hamisak. Ha a mondat kimondása önmagában egy cselekvés elvégzése, de a cselekvést nem úgy íránk le, mint valaminek a kimondását. Példák felsorolása után Austin a „performatívum” megnevezést tartja a legjobbnak. Ez a kifejezés azt sugallja, hogy a megnyilatkozás egyben egy adott cselekvés elvégzését is jelenti, nem csak a kimondását. A következő rövid részben Austin azt vizsgálja, hogy a cselekvés létrejöttéhez elegendő-e a performatív mondat kimondása vagy más tényezők is befolyásolják a jelentést (Austin 1990).

A második előadás az előző összefoglalásával kezdődik. Majd megpróbálja szematikusan kibontani egy performatívum gördülékeny működéséhez feltétlenül szükséges dolgokat. Hat ilyen feltételt sorol fel, majd elemzi ezek változatos kapcsolatait. A végeredményt a „balfogások” sémában foglalja össze. A következőkben három kérdés köré csoportosítja előadását: 1. Az „aktusok” mely változatára érvényes a balfogás fogalma? 2. Mennyire teljes a balfogások jelen osztályozása? 3. Kölcsönösen kizárják-e egymást ezek a balfogás-osztályok? (Austin 1990)

A harmadik előadásban Austin példákat sorakoztat fel a balfogások hat szabályának megsértésére. Olyan eseteket, ahol nem állt rendelkezésre eljárás, „vagy nem volt elfogadott, ahol nem megfelelő körülmények között vezették le azt, illetve ahol tévesen vagy hiányosan hajtották végre.” (Austin 1990, 58). Rámutatott arra, hogy ezek a típusok átfedhetik egymást és gyakran a félreértésekhez és hibákhoz állnak közel (Austin 1990).

Szili Katalin szerint Austin azt tartja kiindulópontnak, hogy attól még, hogy kimondunk egy performatív igét még közel sem biztos, hogy sikeres a cselekvés lebonyolítása. Az aktus sikeréhez szükségesek a boldogulási feltételek, ill. a végrehajtás során előforduló hiá-

nyosságok balfogásokként jelennek meg. Szili Katalin megemlíti, hogy Jenny Thomas szerint Austin osztályozásába be kellene vezetni egy új szempontot, a „csoporthatározókat”. Ennek a kategóriának a lényege, hogy bizonyos aktusok során több embernek kell megtenni az adott cselekvést ahhoz, hogy az sikeres lehessen. Thomas az új kategóriának három alfaját különbözteti meg (Szili 2004).

A negyedik előadásban a balfogások utolsó két esetével foglalkozik. Az őszintétlenségek és a kihágások vagy szabálysértések megvalósítását nem tartja semmisnek, de mégiscsak sikerületlennek. Példákat sorol fel az elvárt érzések, elvárt gondolatok, elvárt szándékok hiányára. Ezt követően szembe állítja egymással a „tartalmazza”, „implikálja” és az „előfeltételezi” eseteit. Összefoglalásként megállapítja, hogy az állítások félresiklásának magyarázatakor a teljes beszédaktust kell figyelembe venni, nem pedig csak a bennük foglalt kijelentést (Austin 1990).

Az ötödik előadásban Austin felveti a kérdést: van-e valamilyen pontos módszer, amelynek segítségével meg tudjuk különböztetni egymástól a performatív és a konstatív megnyilatkozásokat, van-e nyelvtani kritériuma, a performatív megnyilatkozások elkülönítésének. Vizsgálja, hogy a használt ige személye, száma, módja, ideje és alakja milyen módon befolyásolja a performatív megnyilatkozást. Az előadásban Austin megállapítja, hogy mindezek a vizsgálódások zsákutcát jelentenek, hiszen nincs egyetlen egyértelmű nyelvtani vagy szótári kritérium sem, ami segítené a megkülönböztetést, sőt az összes kritériumot tartalmazó lista összeállítása sem lehetséges (Austin 1990).

Szili Katalin is hivatkozik az ötödik előadásra a „Tetté vált szavak” című munkájában. A két szerző egyet ért abban, hogy a nyelvet nem csak a valóság visszaadására használjuk, hanem cselekszünk is a segítségével. Vitathatatlanul Austin pártjára áll Jenny Thomassal szemben, akinek vannak fenntartásai Austin állításaival szemben, hiszen valamely cselekedet megtételéhez nem szükséges feltétlenül az azt megjelenítő performatívum (Szili 2004).

A hatodik előadásban Austin az elsődleges performatívummal szembeállított explicitperformatívumot vizsgálta. Megállapította, hogy az „explicit formának az elsődlegesből való kialakulása természetszerű folyamat, mely a nyelvi és a társadalmi fejlődés során bontakozik ki.” (Austin 1990, 93). Megemlíti néhány ősből nyelvi eszközt, amelynek szerepét átveheti az explicitperformatívum. Ilyenek: a mód, a hangszín, hanglejtés, hangsúly, a határozók és határozói szerkezetek, a kötőszavak, a megnyilatkozások kísérői és végül a megnyilatkozás körülményei (Austin 1990).

Szili Katalin is kitér az V., VI. előadás logikai fordulatra. Ő is fontosnak tartja az „ősibb” nyelvi eszközök kiemelését, mert jól tükrözik Austin megállapításainak a lényegét:

elsődlegesnek tartja a nyelv cselekvői funkcióját, de azt is hangsúlyozza, hogy a cselekvést hagyományos nyelvi eszközökkel hajtjuk végre, vagyis a lexikai jelentést vesszük alapul (Szili 2004).

Austin a hetedik előadásban folytatja az „explicitperformatívum”, a „nem tiszta” (fél-leíró) és a „leíró” formák összehasonlítását. Példákkal bizonyítja, hogy a „viselkedőknél” és a „bemutatók” esetében is jellemző, hogy folyamatos az átváltása leíróról a performatív megnyilatkozásokra, illetve az ingadozás a kettő között. Ez a jelenség figyelhető meg az ítélezők esetében is, bár itt sokkal ritkábban. Mivel ez a módszer nem elég hatékony, Austin szerint, új módon kell közelíteni a problémához: át kell gondolni azokat az eseteket, amikor valaminek a kimondása egyenértékű a megtevésével, vagy ahol valaminek a kimondása közben végrehajtunk egy cselekvést. Ezeknek az eseteknek a vizsgálatával folytatódik a nyolcadik előadás. A „valami mondásának” cselekedetét egy lokúciós aktus elvégzésének nevezi. Lokúciós aktusnak a teljes beszédegységeket nevezi. A következő részben a fonetikus, a fatikus és a rétikus aktusok megkülönböztetéséről értekeznek. A lokúciós aktus fogalmának magyarázata mellett fontosnak tartja az illokúciós és a perlokúciós aktus fogalmának a bevezetését is. Előadásainak fő szempontja az illokúciós aktus kiemelése és szembeállítása a mási kettővel (Austin 1990).

A kilencedik előadásban elkülöníti a következmények és a hatások értelmezéseit. Három értelmezést emel ki, amely szerint a hatások illokúciós aktusokkal is együtt járhatnak, pontosabban a „felfogás biztosítását, az érvénybe lépést és a hatások előidézését” (Austin 1990, 122). Megállapítja, hogy illokúciós aktusok konvencionálisak, a perlokúciós aktusok viszont nem azok (Austin 1990).

Szili Katalin is fontosnak tartja a beszédaktusok hierarchiájának kiemelését. Kitér a lokúciós, illokúciós és perlokúciós aktusok egymásra épülésére. Szót ejt az illokúciós erő fogalmáról is, amit a beszélő szándékával azonosít (Szili 2004).

A tizedik előadást Austin a „-va” és a „révén” formulák kimerítő vizsgálatával folytatja. Végeredményként azonban megállapítja, hogy ezek a formulák a legjobb esetben is csak bizonytalan próbák annak eldöntésére, hogy egy kifejezés perlokúciós, illokúciós vagy egyik sem. A tizenegyedik előadásban a szerző az állítás, figyelmeztetés és bejelentkezés illokúciós aktusait elemzi. Miután az állításokat alaposan megvizsgálta felmerül a kérdés, hogy az adott állítás igaz-e vagy hamis. Szerinte az állítások igazsága vagy hamissága nem csak a szavak jelentésétől függ, hanem a körülmények és az aktus milyensége is befolyásoló tényező lehet. Az utolsó előadásban Austin az igék öt általános osztályát különbözteti meg az igaz-hamis és

az érték-tény szembeállítás figyelembevételével: ítélkezők, végrehajtók, elkötelezők, viselkedők, bemutatók. A felsorolást követi a részletes elemzés, bemutatás (Austin 1990).

Szili Katalin is a performatívumok osztályozását emeli ki Austin előadásából. Röviden bemutatja az öt csoportot, amelyet az illokúciós erővel bíró alakok jelentésük alapján történt csoportosításával hozott létre Austin (Szili 2004).

Nagyon tetszett a fejezet végén lévő szellemes megjegyzése, amely hűen tükrözi Austin személyiségét, sajátos humorát: „...megmondtam, hogy mit kellene tenni, ahelyett, hogy tettem volna valamit.” (Austin 1990, 156). Zárógondolatként pedig kifejezte szimpátiáját a Harvard Egyetem felé (Austin 1990).

Szili Katalin munkájában megemlíti P.F. Strawson nevét, aki élesen bírálta Austin elméletét. Szerinte Austin ceremóniákat és rituálékat hoz fel példaként, ahelyett, hogy valódi cselekedetéről beszélne, ahol a valódi nyelvi megnyilvánulások történnek. Austin legkiemelkedőbb követőjeként John R. Searle nevét említi, aki azonosult mestere elméletének alapfogalataival. Életműve Austin munkájának a folytatásának, kiteljesítésének tekinthető (Szili 2004).

Szili Katalin Részletesen bemutatja Searl tevékenységének öt területét, amelyekkel leginkább befolyásolta a nyelvfilozófiai beszédaktus kutatásokat.

1. az illokúciós aktusok szerkezetének meghatározása
2. a közvetett beszédaktusok leírása
3. a sikeres és elégtelenségektől mentes beszédaktusok végrehajtási feltételeinek kijelölése
4. az illokúciós erőt jelölő szerkezet használati szabályainak felállítása
5. az illokúciósaktusok leginkább közvetett taxonómiájának megalkotása (Szili 2004).

Szili Katalin „Tetté vált szavak” című munkájából fontosnak tartom kiemelni a IV. fejezetet, „Ahogy a szavakkal cselekszünk”, hiszen az itt szerzett ismereteket dolgozatomban is szeretném alkalmazni. Ebben a fejezetben foglalkozik a diskurzus kiegészítő tesztekkel, a beszédaktusok és a kultúra összefüggéseivel valamint a beszédaktus –kutatás és az idegennyelv-oktatás kapcsolatával. Az anyaggyűjtés módszereként két típust határoz meg. Az első módszer szerint az anyaggyűjtés szóban történik, ahol a kérdező létrehozza a megfelelő szituációt. A válaszok rögzítése történhet magnóval, vagy videóval. A másik módszer a diskurzuskiegészítő teszt/kérdőív. A kérdőív különböző helyzeteket jelenít meg, ahol a szereplők különböző társadalmi viszonyban állnak egymással, és a válaszadónak pótolnia kell az adott dialógus hiányzó felét. Szili Katalin négy beszédaktus, a kérés, visszautasítás, bocsánatkérés és dicséretre, bókra adott válasz körében végzett empirikus vizsgálatait mutatja be (Szili 2004).

Szakedolgozatom témáját tekintve is fontosnak tartok definiálni néhány alapfogalmat természetesen Szili Katalin munkája alapján. A pragmatika a nyelvészetben belüli, rendkívül fiatal tudományterület, a nyelvészeti leírások egy szintje. A szintaxis a nyelvi formák egymáshoz való viszonyát vizsgálja, pontosabban, hogy milyen szabályok alapján állnak össze a szavak mondatokká. A szemantika jelentősége a szavak és a szavak által jelölt dolgok összekapcsolódását tanulmányozza. A pragmatika tárgya a nyelvi forma és a forma használója közötti kapcsolatot írja le (Szili 2004).

Austin és Szili Katalin munkájából is kiderült, hogy az azonos anyanyelvet beszélők sem mindig értik meg egymást teljesen, különösen, ha nem azonos szociokulturális közegekből érkeznek. A nyelvoktatás – nyelvtanulás során kiderült, hogy ezt a nehézséget csak fokozza, ha más anyanyelvű egyén próbálja a beszédaktusokkal magyarul megértetni magát.

Bándli Judit és Maróti Orsolya (Bándli-Maróti 2003) „Japán diákok kérés és visszautasítási stratégiái magyar nyelven” címmel végzett kutatást. „Nyelvészként és gyakorló magyarnyelv-tanárként már jó ideje foglalkoztat minket az a kérdés, hogy a nyelvoktatás során létrejövő nyelvtudás valóban alkalmas-e arra, hogy külföldi diákjaink jól boldoguljanak magyar nyelvi környezetben. A nyelvi formák használatához kapcsolódó szabályokat az anyanyelvi beszélők szocializációjuk során sajátítják el, így hozván létre azt az együttest, amely pragmatikai kompetenciájuk alapját alkotja. A nyelvoktatási folyamat során a nyelvtanár feladata, hogy explicitte tegye a diákok számára ezeket a szabályokat, hiszen nyelvtanulás közben egy ismeretlen kultúrában való hatékony és elfogadható nyelvi viselkedés elsajátítása a cél, nem pedig ismeretszerzés az adott nyelvről” (Bándli-Maróti 2003,137). Mivel a kutatást csak előtanulmányoknak szánták mindössze 17 adatközlővel dolgoztak, 6 általuk tipikusnak tartott szituációval. Három kérés és három visszautasítás szituációs dialógust rögzítettek magánnyelvi beszélőkre. A kutatás tanulságaként megállapították, hogy a japán diákok nyelvi viselkedését nagyban befolyásolta a befogadó szempontjainak figyelembe vétele, ami egyébként a magyar diákokra nem volt jellemző. Különböző nyelvi eszközökkel igyekeztek enyhíteni a kínos szituációkon partnerük védelmében. Egyértelműen az udvariasság dominált nyelvi megnyilatkozásukban. Bándli-Maróti szerint ezért nagy a felelőssége a külföldieket tanító nyelvtanároknak, a pragmatikai kompetenciájuk tudatosabbá tételében (Bándli-Maróti 2003).

A pragmatikai kompetencia vizsgálata jelenik meg Mászlainé Nagy Judit (Mászlainé 2007) „A kisiskolások pragmatikai kompetenciájának fejlődése a bocsánatkérés kapcsán” című munkájában is. Mászlainé első és negyedik osztályos tanulók körében végzett kutatást pragmalinguisztikai és szociopragmatikai vizsgálatok segítségével a bocsánatkérés beszédaktusa felől. A vizsgálat a magyar és roma nemzetiségű fiatalok válaszadási különbségeire is

kiterjedt. A kutatás célja az alsós tanulók tudatos fejlesztési irányainak a kijelölése a pragmatikai kompetencia irányában. A tanulmány részletesen foglalkozik a kisgyermekeknél a bocsánatkérés és az udvariasság fejlődési szakaszainak áttekintésével, kialakulásának okaival. Az adatgyűjtés módszereinek bemutatása után az adatok tagolását mutatja be. A pragmatikai kompetencia fejlődésének vizsgálata kapcsán hét kérdést tesz fel, amikre a tanulmány végén ad választ. Végző következtetésként megállapítja, hogy „Végül az a sejtésünk is beigazolódni látszik, hogy a roma gyerekek nyelvi hátránya valóban az idegenekkel való kapcsolatban és a stratégiák eltérő használatában keresendő. Alacsonyabb rendű nyelvhasználatról azonban szó sincs. Mindössze tudatosítani kell mindkét féllel (magyarokkal, romákkal egyaránt) egymás nyelvhasználati szokásait, aminek a tanórán is helyet kell adni.” (Máslainé 2007, 78).

A szakirodalmak megismerése nagyban segítette munkámat a kérdőívek összeállítása és elemzése során.

3. Vizsgálati anyag és módszerek

3.1. Szociálpszichológiai háttér

A kisiskolások pragmatikai kompetenciája fejlődésének bemutatásához, valamint a kutatási eredmények vizsgálatához fontosnak tartom a bocsánatkérés fejlődési szakaszainak áttekintését. (Máslainé 2007) A bocsánatkérés megjelenésének egyik feltétele, hogy a gyerekek önmagukról és másokról megfelelő fogalmat alkossanak. A kisiskolás kor kezdetére tisztán látják, hogy nem ők állnak egy közösség középpontjában, hogy egy adott csoport több tagból áll. Mindenkinek megvannak a sajátos képességei, készségei, különböző tulajdonságai. Az interakciók során megtapasztalják, hogy saját tetteiknek is és mások cselekedeteinek is megvannak a következményei. A bocsánatkérés kialakulásának másik alkotóeleme az önbecsülés. Míg egy 6-7 éves gyermek gyakran túlbecsüli saját képességeit, addig 9 éves korra kialakul az önkritika. Már jobban ismeri saját hibáit és pozitív tulajdonságait, fontos számára, hogy megvédje a saját magáról kialakított képet. A harmadik tényező az oksági-felelősségi kapocs megértése. Az óvodás korú gyermekek viselkedésében az érzelmek a cselekedetek fő mozgatórugói, a kisiskoláskor harmadik osztályára azonban már képesek egy adott szituációt is figyelembe venni. Megtanulják, hogy a jó cselekedeteknek pozitív, a helyteleneknek negatív következménye lehet. Azt azonban, hogy az emberi viselkedést összetett tényezők befolyásolják, csak negyedik korokra értik meg a gyerekek. Ha rájönnek, hogy nekik is van beleszólásuk az események menetébe, akkor alakul ki a felelősségérzet. Talán innen tekinthető egy bocsánatkérés tudatosan őszintének, és ekkor már nem a következményektől való félelem vezérli. A bocsánatkérés kialakulásának negyedik feltétele az elfogadhatatlan cselekedetek megismerése, megtanulása. Vannak olyan tettek, amelyeket semmilyen körülmények között nem szabad megtenni. Vannak azonban olyanok is, amelyek véghezvitelét egy adott szituáció befolyásolja. Az erkölcsi szabályokat viszonylag hamar megtanulják a gyerekek, de a szociális konvenciók sokkal összetettebbek. Ezekre viselkedési uniformitás jellemző, amelyet csak a szociális interakciókban sajátíthatnak el a résztvevők. Az, hogy mi a helyes vagy helytelen viselkedés az adott szituációban számos körülmény, feltétel, variációk sokasága határozza meg. Ennek a komplex rendszernek a megtanulása vár a kisiskolás tanulókra. Így jutnak el fokozatosan a felszólításra tett bocsánatkéréstől a kifinomultabb „megokolásokig” (Máslainé 2007).

Mivel szakdolgozatomban a 11 éves tanulók bocsánatkérési stratégiáit vizsgáltam, joggal elvárható, hogy a gyerekek differenciált módon kérjenek bocsánatot a szituációnak és a társadalmi távolság figyelembevételének megfelelően.

3.2. A választott vizsgálati módszer ismertetése, célszerűségének indoklása

Kutatásom elemzendő anyagát kérdőívek segítségével nyertem, amelyeket ötödik osztályos tanulók önállóan, papír alapon töltöttek ki a jelenlétemben. A kérdőívek mindegyike általános, tájékoztató kérdésekkel kezdődött, amelyekkel célt a gyerekek szociális hátterének a feltérképezése volt (fiú – lány, iskola neve, testvérek száma, kapcsolat a nagyszülőkkel). Ezt követte a 12 szituációt tartalmazó kérdéssor.

Azért választottam a papír alapú kitöltést a manapság nagy népszerűségnek örvendő online kérdőívkitöltő programok használatával szemben, mert teljes mértékben biztos akartam lenni abban, hogy az általam megjelölt célcsoportról fogok hiteles információkat nyerni.

A magas elemszám (összesen 60 fő) és a kérdőív terjedelme miatt az interjúkészítés irreálisan sok időt vett volna igénybe. Illetve több, általam elemzett szempont értékelhetetlen lett volna az interjú módszerével, gondolok itt többek között a helyesírási hibák vagy a toll és ceruza használatának arányára is.

Úgy gondolom, hogy gyerekek könnyebben megnyílnak és őszintébbek, ha anonim módon, írásban adhatnak választ a kérdésekre.

3.3. A kutatás körülményeinek ismertetése

Kutatásomban az ötödik osztályos tanulók bocsánatkérési nyelvi aktusát vizsgáltam egy vidéki és egy megyeszékhelyi intézményben szituációs kérdőívek segítségével. Mindkét iskolában 30 db kérdőív kitöltésére került sor.

A kérdőívek kitöltését megelőzően mindkét intézmény vezetőjét személyesen kerestem meg és a szóbeli egyeztetés után írásban is engedélyt kértem tőlük a kutatás elvégzésére.

Miután írásban is engedélyt kaptam a kérdőívek kitöltésére az iskolák igazgatóitól, az érintett gyermekek szüleinek küldtem egy beleegyező nyilatkozatot, melyben kértem őket legyenek kedvesek hozzájárulni ahhoz, hogy gyermekük anonim módon kitölthesse számomra a kérdőívet. A szülői beleegyező nyilatkozatok visszaérkezése után, mindkét intézmény ötödi-

kes osztályfőnökével sikerült alkalmas időpontot egyeztetnem a kérdőívek kitöltésére. A vidéki intézményben a délutáni napköziben, a megyeszékhelyi iskolában pedig délelőtt, osztályfőnöki órán sikerült a tanulóknak kitölteniük a kérdőíveket még februárban. Az osztályfőnökökkel egyeztetve a szituációs kérdőív kitöltésére 45 percet szántunk, ennyi idő elég is volt, minden tanuló képességeihez mérten a feladat végére ért.

3.4. A kutatási eszköz ismertetése

Kutatásom eszköze egy 12 szituációt tartalmazó kérdőív volt. A felhasznált szituációkat én találtam ki, de alapul vettem Szili Katalin bocsánatkérésre vonatkozó appendix-eit is.

A diákok feladata a kérdőív kitöltése során az volt, hogy képzeljék bele magukat a feltüntetett szituációkba és írják le azt, amit ilyen helyzetben mondanának.

Az összeállított szituációsor négy fő kategóriába csoportosítható:

1. Kis vétség elkövetése olyan személlyel szemben, akivel baráti vagy közvetlen viszonyban van a gyermek.
2. Kis vétség elkövetése olyan személlyel szemben, aki idegen a diák számára, vagy hivatalos személy.
3. Nagy vétség elkövetése olyan személlyel szemben, akivel baráti vagy közvetlen viszonyt ápol a tanuló.
4. Nagy vétség elkövetése olyan személlyel szemben, aki idegen a gyermek számára vagy hivatalos személy.

Ezen belül minden fő kategóriát további három alkategóriára osztottam. Minden fő kategóriában volt egy olyan szituáció, amibe a tanuló a saját korosztályából származó személlyel került olyan helyzetbe, hogy szükségessé vált a bocsánatkérés. Egy olyan szituáció, amiben a szülei korosztályából származó felnőttel szemben követett el olyan vétséget, ami szükségessé tette a bocsánatkést. Egy pedig, amiben a nagyszülei korosztályába sorolható idős embertől kellett elnézést kérni a gyerekeknek. Így összesen minden kérdőív 12 szituációs helyzetet tartalmazott, természetesen összekeverve, hogy a tanulók véletlenül se jöjjenek rá a kérdések szisztematikájára.

A tanulóknak a kérdőívek kitöltésére egy tanóra állt rendelkezésükre. Tetszőlegesen használhattak tollat vagy ceruzát is. A feladat elvégzése előtt semmilyen instrukciót nem kaptak. Egyetlen kérésem volt feléjük, hogy lehetőség szerint mindenhova írjanak valamit. A kérdő-

ívek kitöltése alatt a kitöltésre vonatkozóan segítséget sem kaptak a diákok, teljes mértékben önállóan dolgoztak. Kezdetben azonban nehezen tudták bele képzelni magukat a különböző helyzetekbe, szövegértési problémáik is akadtak, ezért némi magyarázatra volt szükség a kérdőív első pár feladatánál. De ahogy haladtak előre, egyre inkább rájöttek a feladat lényegére és nagyon érdekes eredmények születtek az elemzések során, ami már akkor látszott, amikor a kitöltéseket követően gyorsan átfutottam a válaszokat.

3.5. Az elemzés módja

A kérdőíveket a kitöltés után kezdetem el elemezni. Természetesen külön kezeltem a vidéki és a megyeszékhelyi intézményben megírtakat. Első körben átolvastam minden választ és ezek alapján próbáltam olyan kategóriákat létrehozni, amiben valószínűsíthetőleg majd minden választ be fogok tudni sorolni. A kategóriák összeállításánál Szili Katalin tanárnő bocsánatkéréssel foglalkozó kutatásának kategóriáit vettem alapul. Azonban a válaszok sokszínűsége szükségessé tette ezeknek a kategóriáknak a kibővítését és újabb kategóriák bevezetését is.

A következő kategóriákba soroltam be a kérdőívek minden egyes választát:

1. IFID stratégiák

- 1.a. – sajnálat kifejezése (*úgy röstellem, sajnálom, nagyon sajnálom, úgy sajnálom*)
- 1.b. – megbocsátás kérése (*bocsáss meg nekem, megbocsátasz?*)
- 1.c. – bocsánatkérés (*ne haragudj, bocsánat, bocsí, bocs, bocsánatot kérek*)
- 1.d. – elnézést (*elnézést kérek*).

2. felelősség beismerése

- 2.a. - hiba beismerése (*an én hibám, nem kellett volna ezt tennem, levertem, eltörtem, kirúgtam*)
- 2.b. – önnön hiányosságunk beismerése (*elfelejtettem, nem figyeltem, ügyetlen voltam, nem vettem észre, béna vagyok, nem vagyok túl eszes, figyelmetlen voltam, nem láttalak, nem néztem oda, feledékeny vagyok, nem tudtam*)
- 2.c. – annak felismerése, hogy a másik személynek jár a bocsánatkérés (*megbocsátasz?, bocsáss meg!*)
- 2.d. – szándékosság hiánya (*véletlen volt, nem direkt volt, nem akartam, baleset volt, nem így terveztem*).

A fent említett két főkategória alkategóriáiba azokat a válaszokat soroltam be, melyek tartalmazták a zárójelben feltüntetett szavak vagy szókapcsolatok valamelyikét.

3. *Magyarázkodás, helyzetjelentés.* Ebbe a besorolásba azok a válaszok kerültek, amelyekben a tanulók igyekeztek mentséget keresni a vétségükre vagy megpróbálták ki-magyarázni azt. Azokat a válaszokat nem soroltam ide, amiben a diákok lényegében a szituációt írták le újra saját gondolat nélkül.

4. *Javítás felajánlása.* A 4-es kategóriába azok a válaszok kerültek, ahol a gyerekek valamilyen módon igyekeztek jóvátenni a vétségüket vagy felajánlották a segítségüket.

5. *Ígért a jövőbeli elkerülésre.*

6. *Közömbösség kifejezése.* Ebbe a besorolásba azok a válaszok kerültek, ahol tanuló teljes érdektelenséget mutatott a megsértett személlyel szemben és nem volt hajlandó tudomást venni az általa elkövetett vétségéről.

7. *Felelősség sértettre hárítása.* 7-es besorolást azoknál a válaszoknál alkalmaztam, ahol a gyerekek, nem hogy nem ismerték el a felelősségüket, hanem a vétségért rögtön a sértett felet hibáztatták.

8. *Felelősség másra hárítása (nem én voltam)*

9. *Értékelhetetlen, vagy nem válaszolt.* Ebbe a kategóriába jellemzően azok a szituációk kerültek, melyekre egyáltalán nem válaszoltak a diákok vagy nem megfelelően értelmezték a szituációt és ezáltal, olyan választ adtak, ami nem volt összefüggésbe hozható a kérdéssel.

10. *Figyelem elterelés.* Ide azok a válaszok kerültek, ahol a tanulók úgy igyekeztek elhárítani magukról a felelősséget, hogy önmagukat sodorták volna veszélybe, így igyekeztek elkerülni a felelősségre vonást.

A válaszok nagy többségéről elmondható, hogy egyidejűleg több kategóriába is be kellett sorolnom. Stratégia együtteseket tapasztaltam, hiszen a gyerek többség összetett, összefüggő mondatokkal válaszolt, melyek minősége lehetővé tette, hogy több kategória is igaz legyen rájuk. Ezért vannak az összesítő táblázatokban a 30-as elemszámnál jóval magasabb adatszámok.

Ezekon a kategóriákon kívül más tényezők megfigyelésére is hangsúlyt fektettem. A válaszok kiértékelése közben pirossal javítottam a helyesírási hibákat, sárga színnel jelöltem, hogy ha a diákok használtak-e szlenget az adott válaszban, zölddel a magázás meglétét, késsel pedig a tollhasználatot emeltem ki.

Miután minden kérdőív minden egyes válaszát besoroltam a fent említett kategóriák valamelyikébe négy táblázatba összesítettem a válaszokat.

3.6. Az adatok elemzése

Az általam használt táblázatokat a következő logikával építettem fel. A táblázat első oszlopának a számai a kérdőívben szereplő szituációk sorszámát jelölik. A szituációk pontos felsorolását az első melléklet tartalmazza, ezért ezeket itt nem részletezem (*1. melléklet*).

Különböző színekkel jelöltem, hogy a gyermek milyen korosztályú partnerrel lép kommunikációba. A fekete mindig a vele azonos korú korosztályt, a piros a szüleinek, a kék pedig a nagyszüleinek a korosztályát jelöli. A függőleges oszlopokban jelennek meg a különböző szituációkra adott válaszok kategóriái. Ezeket korábban már részletesen felsoroltam „A vizsgálati anyag és módszer” fejezetben. A sima számok a vidéki kisváros, a félkövér számok pedig a megyeszékhely tanulóinak a válaszait tartalmazzák. Minden táblázatot így építettem fel, hogy könnyebben átlátható legyen a rengeteg adat. A magázás és a szleng használatára külön fejezetben szeretnék kitérni.

3.6.1. Kis vétség, baráti viszony

1. Táblázat

Kis vétség, baráti viszony

	1. IFID – kategória				2. bocsánatkérés típusa				3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
	1.a.	1.b.	1.c.	1.d.	2.a.	2.b.	2.c.	2.d.								
6.	7	-	16	-	-	-	-	-	28	14	-	-	-	1	-	-
	3	-	23	-	-	-	-	-	4	16	1	2	-	3	1	-
1.	7	1	15	6	8	2	-	1	11	1	-	-	-	-	3	-
	3	-	10	1	2	2	1	3	14	1	1	-	-	-	7	-
11.	7	1	10	6	5	2	-	9	1	17	2	2	1	4	-	-
	8	-	13	7	-	-	1	11	2	16	3	-	-	4	2	-
össz.	35	2	87	20	15	6	2	24	60	65	7	4	1	12	13	

Az első táblázat tartalmazza azokat a szituációkat, amelyben a gyermek kis vétséget követ el, olyan személlyel szemben, akivel baráti vagy közvetlen viszonyban van. A 6. szituáció egy megszegett ígéretet, az 1. egy szerencsétlen elszólást, a 11. pedig egy kitört ablaküveget jelöl. Először a fő stratégiákat figyelembe véve szeretném elemezni a kérdőívek adatait. Az első táblázat talán legszembetűnőbb adata, hogy a gyerekek az IFID kategóriák közül összesen 87-en alkalmazták a bocsánatkérést (1c). Ebből a vidéki gyerekek 41, a nagyvárosiak 46 alkalommal. A saját korosztályuk szituációjában 16 vidéki és 23 nagyvárosi adat szerepelt. A szülei korosztályánál 15 vidéki és 10 nagyvárosi, a nagyszülők korosztályánál pedig 10 vidéki és 13 nagyvárosi adatot találtam. A válaszok száma a javítás felajánlásánál (4.) volt még nagyon magas, összesen 65. Ebből 32 a vidéki gyerekeknél jelent meg, 33 pedig a nagyvárosiaknál. A saját korosztályuknál 14 vidéki és 16 nagyvárosi adat volt. Hasonló arányt mutatott a nagyszülők korosztálya 17 vidéki és 16 nagyvárosi adattal. A szülők korosztályánál viszont csak 1-1 válasz jelent meg mindkét településtípusnál. Szintén magas adatszámokat találtam a magyarázkodás (3.) stratégiánál, összesen 60 választ. Ebből 40 volt a vidéki gyerekeké, 20 pedig – jóval kevesebb – a megyeszékhelyen élőké. A saját korosztályuknál 28 adat szerepelt a vidéki gyerekeknél és csak 4 a nagyvárosiaknál. A szülők korosztályánál kisebb volt az eltérés, 11 vidéki és 14 nagyvárosi. A nagyszülőkkel kapcsolatos szituációban viszont egyetlen vidéki és csak 2 nagyvárosi adat volt. Viszonylag magas adatszámot találtam még a sajnálat kifejezése (1a) stratégiánál. Összesen 35 válaszból 21 volt vidéki, 14 pedig nagyvárosi. A sa-

ját és a szülők korosztálya teljesen egyforma volt 7 kisvárosi és 3 megyeszékhelyi adattal. A nagyszülők korosztályánál a 7 vidéki válasz mellett 8 nagyvárosi adatot találtam. Érdekesnek találtam, hogy egyikük sem használta a *megszegett ígéret (6.)* szituációban a *bocsánatkérés* típusait. Általánosságban elmondható, hogy a válaszok döntő többségében - mindkét lakóhelyen – a *sajnálát kifejezése (1a)*, a *bocsánatkérés (1c)*, a *magyarázkodás (3.)* és a *javítás felajánlása (4.)* kategóriába került függetlenül a korosztályi különbségektől. Véleményem szerint ez pozitívum, hiszen a gyerekek éltek a sajnálat és a bocsánatkérés kifejezésével, fontosnak tartották a helyreállítás felajánlását is. A *megbocsátás kérése (1b)* és annak felismerése, hogy a *másik személynek jár a bocsánatkérés (2c)* viszont mindkét esetben csak 1-1 alkalommal jelenik meg. Viszonylag nagyobb számban, 24 alkalommal jelenik meg a *szándékoság hiánya (2d)*. A szülők korosztályánál egyszer a vidéki gyerekeknél, háromszor a nagyvárosiak esetében. A nagyszülőknél viszont jóval magasabbak az adatok, 9 kisvárosi és 11 megyeszékhelyi tanuló válaszában. A gyerekek fontosnak tartják hangsúlyozni a cselekedet véletlenszerű voltát. Ezt mindkét esetben a nagyvárosi gyerekek teszik meg többször. Szintén pozitívumnak tartom, hogy a *közömbösség kifejezése (6.)* mindössze 4 alkalommal jelenik meg. Kettő a nagyvárosi gyerekeknél a *megszegett ígéret (6.)* szituációban, és szintén 2 a vidéki tanulóknál a *kitört ablaküveg (11.)* esetében. A *felelősség sértettre háritása (7.)* is csak egyszer jelenik meg a válaszok között ugyanebben a szituációban. Fontosnak tartom megemlíteni, hogy a *figyelem elterelése (10.)* egyszer sem volt jellemző ebben a kategóriában. Viszont a *felelősség másra háritása (8.)* „nem én voltam!” az összes táblázatot is figyelembe véve itt jelenik meg a legnagyobb számban, 12 alkalommal. Ebből 5 a vidéki, 7 pedig a nagyvárosi gyerekek szálájára írható. A *megszegett ígéret (6.)* történetben 1 a kisvárosi, 3 pedig a nagyvárosi tanulóknál jelenik meg. A *kitört ablaküveg (11.)* esetében pedig 4 adatot találtam mindkét településtípusnál. Az *értékelhetetlen válaszok (10.)* száma is itt a legmagasabb az egész vizsgálatot figyelembe véve. 13 alkalommal adtak használhatatlan választ, amiből 10, a nagyvárosi gyerekeknél jelenik meg. Egy a saját korosztályuknál, 7 a szülők, 2 pedig a nagyszülők korosztályánál. A vidéki tanulók 3 értékelhetetlen választ a szülők korosztályánál találtam. Véleményem szerint a szülők korosztályánál megjelenő magas elemszámú értékelhetetlen válaszra talán az a magyarázat, hogy olyan kellemetlen az adott szituáció, a véletlen elszólás, hogy a gyerekek inkább az elterelést, a feladatból való kilépést választották az értékelhető válasz helyett. Érdekes volt számomra, hogy a *hiba beismerése (2a)* és az *önnön hiányosságunk beismerése (2b)* is a nagyvárosi gyerekeknél csupán 2-2 alkalommal jelent meg, a szülők korosztályánál, az *elszólás* szituációban. A kisvárosi gyerekeknél viszont a *hiba beismerése (2a)* 8 esetben jelent meg a szülők, 5 esetben pedig a nagyszülők korosztályánál. Az

önnön hiányosságunk beismerését (2b) pedig 2-2 alkalommal tapasztaltam a szülők és a nagyszülők korosztályánál egyaránt.

Az *első táblázatot* először a stratégiák szempontjából vizsgáltam meg. Az elemzés második részében a három szituáció felől szeretném elemezni a gyerekek válaszait. A 6. szituációban a tanulók egy velük azonos korú gyermekkel kerülnek konfliktushelyzetbe. Egy korábban megígért szombat délutáni programot kell „kimagyarázni”, mivel a szülők egy kihagyhatatlan hétvégi szórakozás tervével állnak elő. Az IFID kategóriák közül a gyerekek válaszait csak kettőbe lehetett besorolni. A *sajnálát kifejezését (1a)* a kisvárosiak 7-en, a nagyvárosi tanulók csak 3-an választották. A *bocsánatkérés (1c)* viszont sokkal nagyobb számban volt jellemző. Itt a nagyvárosi gyerekek válaszait 23, a kisvárosi gyerekekét pedig 16 esetben lehetett ide sorolni. Számomra érdekes volt, hogy a *megbocsátás kérése (1b)* és az *elnézést kérés (1d)* egyáltalán nem jelenik meg a gyerekeknél. Szintén nincs egyetlen példa sem a bocsánatkérés típusaira. Sem a *hiba beismerése (2a)*, sem az *önnön hiányosság beismerése (2b)*, sem annak felismerése, hogy a *másik személynek jár a bocsánatkérés (2c)*, sem pedig a *szándékosság hiányának hangsúlyozása (2d)* nem jelenik meg a gyerekek válaszai között. Ugyanakkor a *magyarázkodás (3.)* a vidéki gyerekeknél itt a legmagasabb, 28 alkalom. A nagyvárosiaknál viszont ez a szám csak 4. Közel azonos számban jelenik meg a *javítás felajánlása (4.)*, 14 a vidéki, 16 pedig a városi gyerekeknél. Csak a nagyvárosi tanulóknál jelenik meg az *ígéret a jövőbeli elkerülésre (5.)* egy alkalommal, a *közömbösség kifejezése (6.)* kétszer, és *értékelhetetlen válaszuk (9.)* is csak nekik van egyszer. A *felelősség másra hárítása (7.)* is kis számban fordul elő. Egyszer a vidéki, kétszer pedig a nagyvárosi gyerekeknél. Szeretném a fejezet végén idézni egyik nagyvárosi gyermek érdekes reagálását a szituációra: „*A szüleimnek jó ötlete van, de mivel az egyik nővérem antiszociális, ezért jöhetsz helyette.*”

Az 1. szituáció, amelyben a gyerekek a szüleik korosztályával kerülnek szembe egy meglepetésnek szánt információ „kikotyogása” miatt már sokkal szórtabb képet mutat. Véleményem szerint az összes kérdés közül talán ez volt a gyerekek számára a legkellemetlenebb helyzet. Különösen a vidéki tanulóknál volt ez jellemző, akik már a teszt felvétele során is ennél a szituációnál „problémáztak” a legtöbbet, itt kérték a legtöbb támogatást. Voltak olyan gyerekek, akik nem értették meg, hogy a feltett kérdéssel elárulják a meglepetést. Az IFID-kategóriák közül a *sajnálát kifejezését (1a)* 7 vidéki és csak 3 nagyvárosi gyermek választotta. A *megbocsátás kérését (1b)* viszont csak egyetlen tanuló alkalmazta, ő is a kisvárosi gyerekek közül került ki. Sokkal nagyobb számban használták a *bocsánatkérés (1c)* kategóriát 15 vidéki és 10 nagyvárosi tanuló. Az *elnézést kérés (1d)* 6 vidéki és egyetlen városi gyermeknél jelent meg. A bocsánat kérés típusai közül a *hiba beismerését (2a)* 8 vidéki és csak 2 nagyvá-

rosi gyermek választotta. Az *önnön hiányosság beismerését (2b)* 2-2 gyermek tette meg. Annak felismerését, hogy a *sértettnek jár a bocsánatkérés (2c)* csak egy nagyvárosi tanuló használta. A *szándékosság hiányára (2d)* egy vidéki és 3 nagyvárosi gyermek utalt. Mindkét csoport nagy számban választotta a *magyarázkodás (3.)* kategóriáját 11 vidéki, illetve 14 nagyvárosi gyermek. A *javítást (4.)* mindössze 1-1 gyermek ajánlotta fel. Az *ígéretet a jövőbeli elkerülésre (5.)* csak egyetlen nagyvárosi alany tette meg. Az *értékelhetetlen válaszok (9.)* nagy számára, 3 vidéki és 7 nagyvárosi, már az elemzés korábbi részében kitértem. Az *ígéret jövőbeli elkerülésére (6.)*, a *közömbösség kifejezésére (7.)*, a *felelősség másra háritására (8.)* valamint a *figyelem elterelésre (10.)* ebben a szituációban nem volt példa. Az első szituáció legaranyosabb megjegyzése egy kisvárosi gyermeké volt: „Jaj, nagyon sajnálom, de kiesett a számból a szó”

A 11. szituáció a nagyszülők korosztályára vonatkozik, ahol focizás közben a gyerekek véletlenül kirúgják a szomszéd néni ablakát. Ez a szituáció még változatosabb képet mutat, mint az előző. Itt is 7 vidéki és 8 nagyvárosi tanuló választotta a *sajnálát kifejezését (1a)*. Az előző szituációhoz hasonlóan itt is csak egyetlen kisvárosi gyermek alkalmazta a *megbocsátás kérését (1b)*. Viszont a *bocsánatkérés (1c)* nagy számban jelenik meg 10 vidéki, illetve 13 nagyvárosi gyermek esetben. A vidéki tanulók 6 esetben a nagyvárosiak 7 esetben választották a *bocsánatkérést (1c)*. Az *elnézést kérést (1d)* 6 vidéki és 7 nagyvárosi gyermek választotta. A *hiba beismerése (2a)* és az *önnön hiányosság beismerése (2b)* csak a vidéki gyerekeknél jelent meg 5, illetve 2 alkalommal. Annak felismerése viszont, hogy a *másik félnek jár a bocsánatkérés (2c)* csak a nagyvárosi tanulóknál jelent meg egyetlen egyszer. A *szándékosság hiánya (2d)* 9-szer jelenik meg a kisvárosi, 11-szer pedig a nagyvárosi gyerekeknél. A *magyarázkodás (3.)* egyszer jelenik meg a vidéki, 2-szer pedig a nagyvárosi alanyoknál. A *javítás felajánlásával (4.)* ebben a szituációban sok gyermek él, 17 vidéki és 16 nagyvárosi alany. Az *ígéretre a jövőbeli elkerülésre (5.)* kevesebben, ketten illetve 3-an utalnak. A *közömbösség kifejezése (6.)* és a *felelősség sértettre háritása (7.)* viszont csak a vidéki gyerekeknél jelent meg két illetve egy alkalommal. A *felelősség másra háritása (8.)* 4-4 esetben volt jellemző mindkét esetben. *Értékelhetetlen (9.)* választ viszont csak ketten adtak a nagyvárosi gyerekek közül. A *figyelem elterelése (10.)* nem jelent meg egyetlen esetben sem.

3.6.2. Kis vétség, hivatalos személy, idegen

2.Táblázat

Kis vétség, hivatalos személy, idegen

	1. IFID - kategória				2. bocsánatkérés típusa				3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
	1.a.	1.b.	1.c.	1.d.	2.a.	2.b.	2.c.	2.d.								
2.	11	1	19	1	1	2	-	11	6	19	2	-	-	-	-	-
	10	1	18	3	1	1	1	10	1	25	1	1	-	1	-	-
8.	6	-	15	6	1	20	-	1	6	22	-	-	-	-	-	-
	7	-	8	7	1	14	-	-	4	19	1	1	-	-	1	-
7.	15	1	12	6	7	1	-	10	2	21	-	-	-	-	-	-
	7	1	13	6	-	3	-	8	2	15	1	-	-	-	-	-
össz.	56	4	85	29	11	41	1	40	21	121	5	2	-	1	1	-

A második táblázat tartalmazza azokat a szituációkat, amelyben a gyermek kis vétség követ el olyan személlyel szemben, aki idegen a számára, vagy hivatalos személy. Természetesen itt is megjelenik a három alkategória. A feketével jelzett sorokban a tanuló saját korosztályával kerül konfliktushelyzetbe, ahol egy balatoni táborban röplabdázás közben egy rosszul ívelt labda kiveri egy arra sétáló fiú kezéből a jégkrémet (2.szituáció) A piros, a szülők életkori csoportjával kapcsolatos helyzetet tükrözi, amelyben egy tanártól kölcsönkapott biológia könyv felejtődik el (8. szituáció). A kék pedig a nagyszülők csoportját jeleníti meg, ahol az idős gyermekorvos asztaláról levert vérnyomásmérő okoz bonyodalmat (7. szituáció). A második táblázat összesítő adatait végig nézve azonnal szemet szúr a 4. stratégia javítás felajánlása (4.) nagyon magas száma. Összesen 121 esetben választották a gyerekek ezt a stratégiát. A vidéki tanulók 62, a megyeszékhelyiek 59 alkalommal. Új jégkrém vásárlását 19 kisvárosi és 25 nagyvárosi röplabdás ajánlotta fel a kisfiúnak. A szülők korosztályánál 22 kisvárosi és 19 megyeszékhelyi diák ígerte meg a kölcsönkapott könyv visszaszolgáltatását. A leestett vérnyomásmérőt 21 vidéki és 15 nagyvárosi tanuló szeretne volna megjavítani. Az IFID-kategóriák közül a bocsánatkérés (1c) vitte el a pálmát 85 adattal. Ebből 46 volt a vidéki, 39 pedig a megyeszékhelyi gyerekéké. Saját korosztályuknál 19 vidéki és 18 nagyvárosi adatot találtam. Hasonló arány volt a nagyszülők csoportjánál is, 12 vidéki és 13 nagyvárosi adattal. A szülők korosztályánál viszont sokkal nagyobb eltérést tapasztaltam, 15 kisvárosi és csak 8

megyeszékhelyi tanuló választotta ezt a stratégiát. A *javítás felajánlása (4.)* és a *bocsánatkérések (1c)* magas száma véleményem szerint érthető, hiszen egy idegen személy elleni vétség felébreszti egy ilyen korú gyermek felelősségérzetét, és kötelességének érzi, hogy valamilyen módon ennek hangot adjon. Ezt bizonyítja a *sajnálattal kifejezésének (1a)* magas száma is. Ezt az IFID-kategóriát összesen 56-an választották, 32 vidéki és 24 nagyvárosi tanuló. A szülők korosztályánál viszonylag kevesebb, 6 vidéki és 7 nagyvárosi gyermek adata szerepel. Saját korosztályuknál viszont magasabbak az adatszámok, 11 kisvárosi és 10 nagyvárosi tanuló, a gyermekorvos szituációban pedig 15 vidéki és 7 megyeszékhelyi tanuló választotta ezt a stratégiát. A bocsánatkérés típusai közül az *önnön hiányosságunk beismerése (2b)* és a *szándékosság hiánya (2d)* szerepelt közel azonos adatszámmal. Míg az előzőben 41, az utóbbiban 40 adatot regisztráltam. Érdekes azonban, hogy az adatok korosztályonkénti megoszlása teljesen eltérő. Az *önnön hiányosságunk beismerése (2b)* esetében a szülők korosztályánál találjuk a legtöbb adatot, 20 vidéki és 14 nagyvárosi válasszal. A saját és a nagyszülők korosztályánál viszont jóval alacsonyabb számokat találunk. Míg a saját korosztályuknál 2 vidéki és csak 1 nagyvárosi, a nagyszülők életkori csoportjában egyetlen kisvárosi és 3 megyeszékhelyi adat jelenik meg. A *szándékosság hiánya (2d)* viszont a szülők korosztályánál a megyeszékhelyi gyerekeknél egyáltalán nem is jelenik meg és a vidékieknél is csak egyetlen esetben. Viszont saját korosztályuknál 11 vidéki és 10 nagyvárosi, a nagyszülők korosztályánál 10 vidéki és 8 nagyvárosi adatot regisztráltam. Az IFID-stratégiák közül összesen 29 alkalommal jelenik meg az *elnevezést kérek (1d)* kategória. Talán a gyerekek életkori sajátosságával is magyarázható, hogy saját korosztályuknál kevesen élnek ezzel a lehetőséggel. Egyetlen vidéki és csak 3 nagyvárosi diák kér elnevezést az ismeretlen társától. A biológia tanár esetében 6 vidéki és 7 nagyvárosi gyermek választja ezt a lehetőséget. A levért vérnyomásmérőért mindkét településtípusnál 6-6 gyermek kért elnevezést. Meglepő volt számomra, hogy idegen vagy hivatalos személlyel szemben sokkal kevesebben választották a *magyarázkodás (3.)* stratégiáját, mint például a baráti viszony esetében. Összesen csak 21 adatot találtam, ebből 14 volt vidéki gyerekekhez köthető és ennek fele, 7 nagyvárosi adat. A saját korosztályuknál 6 vidéki és 1 nagyvárosi esetet találtam. A szülők korosztályánál szintén 6 vidéki és 4 megyeszékhelyi, a nagyszülők korosztályánál pedig 2 vidéki és szintén 2 nagyvárosi eset fordult elő. Ennél is kevesebben alkalmazták a *hiba beismerését (2a)*, mindössze 11 esetben. A nagyszülők életkori csoportjánál a megyeszékhelyi tanulók egyszer sem választották ezt a lehetőséget, míg a vidéki gyerekek 7-en. Saját és a szülők életkori csoportjánál viszont mindkét településtípusnál csak 1-1 adatot találtam ebben a kategóriában. Az *ígéret a jövőbeli elkerülésre (5.)* is mindössze 5 alkalommal fordul elő. A nagyvárosi gyerekek minden életkori csoportnál csak 1-1

esetben választották ezt a bocsánatkérési formát, és 2 esetben a kisvárosi tanulók saját korosztályukkal kapcsolatban. A *megbocsátás kérése (1b)* is csak 4 alkalommal fordul elő. A saját korosztályuknál is és a nagyszülők korosztályánál is 1-1 esetben mindkét településtípusnál. A *közömbösség kifejezésére (6.)* 2 példát találtam. Mindkettő a nagyvárosi gyerekeknél fordult elő. Egyszer a saját korosztályukkal szemben, egyszer pedig a biológiatanárral kapcsolatos szituációban. Annak felismerése, hogy a másik személynek jár a *bocsánatkérés (2c)* és a *felelősség másra hárítása (8.)* is csupán 1-1 alkalommal fordult elő, mindkét esetben a saját korosztályukkal szemben. Értékelhetetlen választ is egyetlen egyszer regisztráltam a szülők korosztályánál a megyeszékhelyi gyerekeknél.

A *második táblázat* értékelését is a fő stratégiák és stratégiaegyüttesek elemzésével kezdtem. Az értékelés második felében a szituációk felől szeretném megközelíteni az adatokat.

A 2. szituáció a gyerekek saját korosztályára vonatkozik. „*Több iskola tanulóival közösen táboroztok a Balatonon. Röplabdázás közben rosszul érsz a labdába, ami kirepül a pályáról és kiveri egy arra sétáló fiú kezéből a jégkrémet. Mit teszel?*” Ennél a problémahelyzetnél is a *javítás felajánlása (4.)* szerepelt a legtöbb esetben mindhárom szituációt figyelembe véve is. 19 alkalommal a vidéki és 25 alkalommal a nagyvárosi gyerekek választották ezt a lehetőséget. Hasonlóan sokan választották a *bocsánatkérést (1c)* is. A 37 válaszból 19 volt a kisvárosi, 18 pedig a nagyvárosi iskolában. Érdekes volt számomra, hogy ennél a szituációnál több teljesen egyforma adatszámot is találtam a különböző stratégiáknál. Azonos képet mutatott a *sajnálattal kifejezése (1a)* és a *szándékosság hiányának (2d)* közlése. Mindkét esetben 21 alkalommal, 11 a vidéki és 10 a nagyvárosi tanulónál. Szintén egybevágó képet mutat az *önnön hiányosság beismerése (2b)* és az *ígéret a konfliktushelyzet jövőbeli elkerülésére (5.)*. Kettő adatot találtam a vidéki és 1-et a nagyvárosi gyerekeknél. A *megbocsátás kérése (1b)* és a *hiba beismerése (2a)* is azonos képet mutat, csupán 1-1 alkalommal választották a különböző településtípusban élő tanulók. Annak felismerését, hogy a *másik személynek jár a bocsánatkérés (2c)*, a *közömbösség kifejezését (6.)* és a *felelősség másra hárítását (8.)* mindössze 1 diák választotta, minden alkalommal a megyeszékhelyi gyerekek közül.

A 8. problémahelyzet a szülők korosztályára vonatkozott és a következőképpen alakult: „*A biológiatanárod kölcsön adott neked egy könyvet, amit ma kellett volna visszahoznod, de te elfelejtetted.*” A tanulóknak erre a meglehetősen kellemetlen helyzetre kellett megoldást találniuk. Számomra meglepő volt, hogy itt is a *javítás felajánlását (4.)* választották a legtöbben, összesen 41 alkalommal. Viszont az *önnön hiányosságunk beismerése (2b)* csak a szülők korosztályánál szerepelt ilyen magas számmal, összesen 34 esetben. Hússzor a kisvárosi, 14-szer a nagyvárosi tanulók választották. Összesítve 23-an alkalmazták a *bocsánatkérést (1c)*, 15

vidéki és 8 nagyvárosi diák. Azonos számban és megoszlásban alkalmazták a gyerekek a *sajnálát kifejezését (1a)* és az *elnézést kérést (1d)*. Hatan a vidéki, 7-en a nagyvárosi tanulók közül. Az elfelejtett biológia tankönyv esetében volt a legmagasabb a *magyarázkodások (3.)* száma a három esetből. Összesen 10 diák fordult ehhez az eszközhöz, 6 vidéki és 4 nagyvárosi. Az *ígéret a jövőbeli elkerülésre (5.)*, a *közömbösség kifejezése (6.)* és az *értékelhetetlen (9.)* válasz mindössze 1-szer fordult elő, és az is minden alkalommal a megyeszékhelyi tanulóknál. Végezetül egy érdekes, de erősen vitatható mondatot szeretnék idézni egy vidéki kisfiú kérdőívéből: „*Bocsi, de megette a házi kígyóm, veszek egy másikat.*”

A 7. szituáció a nagyszülők korosztályára vonatkozik. „*Az idős gyermekorvoshoz mész vizsgálatra. Levered a vizsgáló asztról a vérnyomásmérőt. Mit mondasz?*” Mondanom sem kell, hogy a *javítás felajánlása (4.)* jelenik meg itt is a legnagyobb számban, összesen 36 alkalommal. A *bocsánatkérés (1c)* itt is a második helyre kerül 25 adattal, amiből 12 a vidéki, 13 pedig a nagyvárosi gyerekekhez köthető. A *sajnálát kifejezése (1a)* a három szituáció közül itt jelenik meg a legnagyobb adatszámmal, 22-szer. 15 kisvárosi és 7 nagyvárosi diák használja ezt a stratégiát. Véleményem szerint ez egyértelműen az idős személynek szóló tisztelet kifejezésére utal. A *szándékosság hiányát (2d)* 18 adatszolgáltató tartja fontosnak, akikből 10 vidéki, 8 pedig nagyvárosi diák. A három esetet összehasonlítva a *hiba beismerése (2a)* a nagyszülők korosztályánál jelenik meg a legnagyobb számban, 7 esetben. Igaz ugyan, hogy mind a 7 alkalom a vidéki gyerekek javára írható. A *megbocsátás kérése (1b)* viszont csak 1-1 esetben fordult elő a két településtípust figyelembe véve. Az *ígéret a jövőbeli elkerülésre (5.)* viszont már csak 1-szer jelenik meg, az is a megyeszékhelyi gyerekeknél. Érdekesnek találtam, hogy ennél a kategóriánál volt a legmagasabb azoknak a stratégiáknak a száma, ahol a tanulók egyetlen adatot sem írtak. Annál a stratégiánál, hogy a *másik személynek jár a bocsánatkérés (2c)*, egyetlen adat sem szerepelt, de a *közömbösség kifejezése (6.)*, a *felelősség sértetre háritása (7.)*, és a *felelősség másra háritása (8.)* esetében sem volt egyetlen adat sem. Ez mindenképp pozitív hozzáállásnak tekinthető, különösen a 7. szituáció esetében. Végezetül had zárjam a *második táblázat* elemzését egy megyeszékhelyi fiú véleményével: „*Bocsánat, nem direkt volt, kicsit zsúfolt ez a hely.*”

3.6.3. Nagy vétség, baráti viszony

3.Táblázat

Nagy vétség, baráti viszony

	1. IFID - kategória				2. bocsánatkérés típusa				3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
	1.a.	1.b.	1.c.	1.d.	2.a.	2.b.	2.c.	2.d.								
3.	9	5	13	3	3	-	3	6	2	12	5	1	2	-	2	-
	10	-	13	-	3	-	-	5	13	8	1	2	1	-	1	-
9.	15	-	11	4	2	2	-	6	7	19	2	-	-	1	-	-
	13	-	10	5	1	3	-	8	2	18	1	2	-	-	-	1
5.	12	1	12	6	2	9	1	1	7	10	7	-	-	1	-	-
	16	-	8	1	1	18	-	2	9	15	3	2	-	1	-	-
össz.	75	6	67	19	12	32	4	28	40	82	19	7	3	3	3	1

A harmadik táblázattal áttérek a nagy vétségek területére. Ezekben az esetekben a tanuló nagy vétséget követ el, olyan személlyel szemben, akivel baráti vagy közvetlen kapcsolatot ápol. A korábbiakhoz hasonlóan itt is a három korosztályhoz fűződő szituáció jelenik meg. A 3. történetben saját korosztályával kerül rendkívül kellemetlen helyzetbe. „A legjobb barátod/barátnőd Messenger üzenetben elküldi annak a fiúnak/lánynak a nevét, aki tetszik neki. Te ezt megosztod a saját oldaladon és most az egész iskola rajra nevet.” A pirossal jelzett sorok a szülők korosztályával kapcsolatos történetet jelzik. „A szüleiddel együtt segítesz a szomszédos fiatal párnak a lakásuk átrendezésében. Egy létrán állva kicsúszik a kezedből egy értékes váza, amely összetörik. Mit mondasz?” (9. szituáció.) A kék színű adatok itt is a nagyszülők korosztályát jelölik. „A szomszéd bácsi megkér, hogy amíg ő elutazik hétvégére, addig etesd meg és éjszakára zárd be a tyúkjait, Te ezt elfelejtetted és a tyúkokat éjjel elviszi a róka. Csalódtam benned, nem hittem, hogy ilyen megbízhatatlan vagy! – mondja neked.” (5. szituáció). Szeretném megemlíteni, hogy ez a történet a nagyvárosi gyerekek között rendkívül nagy sikert aratott. Nagyon érdekesnek találták a témát, amit a hozzáfűzött mondatok nagy száma és változatosága is bizonyít. Ennek oka valószínűleg a gyerekek számára ismeretlen vidéki hangulat, környezet volt. Sokan nem is hitték el, hogy ez az esemény valóban megtörténhet. A nagy vétség, baráti viszony esetében a legtöbb tanuló a javítást ajánlotta fel (4.), összesen 82 alkalommal, amiből 41 a vidéki, és szintén 41 adat a nagyvárosi gyerekekhez köthető. Az életkor szerinti megoszlás azonban sokkal nagyobb eltérést mutatott. Saját korosztályuk esetében 12

vidéki és csupán 8 nagyvárosi gyermek választotta a *javítás felajánlását (4.)*. A szülők korosztályánál 19 kisvárosi és 18 megyeszékhelyi adatot találtam. A rókás történetnél pedig 10 vidéki és 15 nagyvárosi diák választotta ezt a lehetőséget. A második helyen, összesen 75 adattal a *sajnálattal kifejezését (1a)* találjuk. A vidéki és a nagyvárosi gyerekek megoszlása 36-39 volt ennél a stratégiánál. A Messengeres ballépésnél 9 kisvárosi és 10 nagyvárosi adatot találtam. A szülők korosztályánál ez az arány 15-13 volt. A nagyszülők csoportjánál viszont 12 vidéki és 16 nagyvárosi adatot regisztráltam. Az IFID-kategóriák közül szintén sokan választották a *bocsánatkérés (1c)* stratégiát, összesen 67-en. Ebből 36 vidéki és 31 nagyvárosi adatot regisztráltam. Saját korosztályuk esetében azonos számú adatot találtam 13-13 alkalommal a különböző településtípusoknál. A fiatal pár lakásátrendezésénél 11 kisvárosi és 10 megyeszékhelyi diák választotta ezt a lehetőséget. A nagyszülők korosztályánál 12 vidéki és 8 nagyvárosi adatot jegyeztem le. Összesen 40 tanuló próbálta *kimagyarázni (3.)* téves cselekedetét, amiből 16 vidéki és 24 nagyvárosi diák volt. Saját korosztályuknál csak 2 kisvárosi és 13 megyeszékhelyi tanuló választotta ezt a stratégiát. A szülők korosztályánál a kisvárosi adatszám volt magasabb, 7 esettel és a megyeszékhelyi alacsonyabb, mindössze 2 adattal. A nagyszülők korosztályánál is a 7 vidéki eset volt a kevesebb és a 9 nagyvárosi a magasabb adatszám. Az *önnön hiányosságunk beismerése (2b)* összesen 32 alkalommal fordult elő, ebből 11 kisvárosi, 21 pedig nagyvárosi adat volt. A saját korosztályuknál nem alkalmazta egyetlen tanuló sem ezt a stratégiát. A szülők korcsoportjánál 2 vidéki és 3 nagyvárosi gyermek, a nagyszülők esetében 9 kisvárosi és 18 megyeszékhelyi diák. A *szándékosság hiányának (2d)* megemléztetését összesen 28 tanuló tartotta fontosnak, amelyből 13 vidéki és 15 nagyvárosi tanuló volt. Saját korosztályuknál és a szülők csoportjánál a vidéki gyerekek mindkét esetben 6-6 alkalommal választották ezt a lehetőséget. A nagyvárosi tanulók 5, illetve 8 esetben. A rókás történetben azonban csak 3 adatot találtam, amelyből 1 a vidéki, 2 pedig a városi gyerekeké volt. Az *elnézést kérek (1d)* és az *ígéret a jövőbeli elkerülésre (5.)* egyaránt 19-19 adatszámmal szerepelt. Az *elnézést kérek (1d)* esetében 13 volt a vidéki adat és 6 a nagyvárosi, míg az *ígéret a jövőbeli elkerülésre (5.)* esetében 14 kisvárosi és 5 megyeszékhelyi adatot találtam. Igaz ugyan, hogy az összesített eredmény hasonló volt, de teljesen eltérő volt a stratégiák összetétele. Az *elnézést kérek (1d)* esetében az internetes történetben, saját korosztályukban 3 vidéki tanuló írt megjegyzést, nagyvárosi viszont egy sem. A szülők korcsoportjánál 4 vidéki és 5 városi, a nagyszülőknél 6 vidéki és csak egyetlen nagyvárosi gyermek tett megjegyzést. Ez az arány az *ígéret a jövőbeli elkerülésre (5.)* esetében a saját korosztályuknál 5 vidéki és egyetlen városi adat, a fiatal pár történetében 2 kisvárosi és egyetlen nagyvárosi válasz. A rókás történetben volt a legtöbb adat, 7 vidéki és 3 nagyvárosi diák írt hozzászólást

az eseményekhez. *Saját hibájának beismerésére (2a)* 7 kisvárosi és 5 megyeszékhelyi, összesen 12 diák volt hajlandó. Saját korosztályuknál mindkét településformánál 3-3 esetben. A szülők és a nagyszülők esetében pedig 2-1 az arány a vidéki és városi tanulók viszonylatában. Fontosnak tartom megemlíteni, hogy az egész vizsgálatot figyelembe véve is *közömbösség kifejezése (6.)* a nagy vétség, baráti viszony vonatkozásában jelenik meg legmagasabb adatszámmal, összesen 7 alkalommal. Feltűnő, hogy ebből 6-ot a nagyvárosi gyerekek produkáltak, a vidéki tanulók mindössze egyetlen alkalommal fejezték ki *közömbös (6.)* hozzáállásukat, saját korosztályuk esetében. A nagyvárosi diákok 2-2 adattal szerepeltek mindhárom korosztálynál. *A megbocsátás kérése (1b)* csak vidéki gyerekeknél jelenik meg, mindössze 6 esetben. A Messenger-es üzenetben, 5-ször a róka történetben pedig egyszer. *Annak felismerése, hogy a másik személynek jár a bocsánatkérés (2c)* szintén csak a kisvárosi gyerekeknél jelent meg, összesen 4 alkalommal. Ebből 3 a saját korosztályuknál, 1 pedig a nagyszülők csoportjánál. *A felelősség másra hárítása (7.)* és az *értékelhetetlen válasz (9.)* teljesen azonos adatszámmal jelenik meg. Összesen 3-3 alkalommal, 2-szer a saját, egyszer pedig a szülők korcsoportjánál. Szintén 3-szor *hárítják a felelősséget másra (8.)* a gyerekek. A fiatal pár esetében 1-szer a kisvárosi, 1-1 esetben pedig a róka történetben mindkét településforma diákjai. Itt jelenik meg először a *figyelem elterelése (10)*. Igaz csak egyetlen esetben a nagyvárosi gyerekek folyamodnak ehhez az eszközhöz a fiatal pár történeténél.

A következőkben a harmadik táblázat elemzését a történetek szempontjából szeretném megközelíteni. A 3. szituáció *egy félresikerült Messenger üzenettel kezdődik, és a gyerekek saját korosztályát érinti*. Ennek a történetnek a legjellemzőbb stratégiája a *bocsánatkérés (1c)* összesen 26 adatszámmal. A vidéki és a nagyvárosi arány azonos, 13-13 válasszal. Szintén jellemző stratégia a *javítás felajánlása (4.)* 20 esetszámmal, amiből 12 a vidéki, 8 pedig a megyeszékhelyi tanulók adata. A korábbi elemzésből kiderült, hogy ezt a stratégiát választották legtöbbször a nagy vétség, baráti viszony esetében is. *A sajnálat kifejezése (1a)* összesen 19 adattal szerepelt, amiből 9 vidéki, 10 pedig nagyvárosi válasz volt. Ez az adat szinkronban volt a teljes táblázattal, hiszen ott is magas adatszámmal szerepelt ez a stratégia. *A magyarázkodás (3.)* 15 esetben jelent meg. A vidéki gyerekeknél mindössze 2 esetben, a nagyvárosiaknál viszont 13 adatszolgáltató alkalmazta ezt a stratégiát. *A szándékosság hiányának kifejezését (2d)* 11 tanuló tartotta fontosnak a 3. történetben. Közülük 6 kisvárosi 5 pedig megyeszékhelyi diák volt. *A hiba beismerése (2a)* 6-szor fordul elő, 3-3 esetszámmal az eltérő település tanulóinak között. *Az ígéret a jövőbeli elkerülésre (5.)* szintén 6-szor fordult elő. 5 alkalommal a kisvárosi és csak egyetlen esetben a nagyvárosi tanulók esetében. *A megbocsátás kérését (1b)* csak 5 alkalommal regisztráltam, mindegyiket a vidéki gyerekeknél. *Az elnézést kérést (1d)* és

annak felismerését, hogy a másik személynek jár a bocsánatkérés (2c) 3-3 esetben választották az adatszolgáltatók, de minden esetben a vidéki gyerekek. Szintén 3 diákra volt jellemző a felelősség sértettre hártása (7.) és az értékelhetetlen válasz (9.) 2-1 arányban a vidéki gyerekek javára. Fordított megoszlásban jelent meg a közömbösség kifejezése (6.), 1 vidéki és 2 nagyvárosi adattal. A 3. történethez a vidéki gyerekek válaszaiból a következőket találtam érdekesnek:

„Ne haragudj, soha többet nem csinálok ilyet.” „Kérlek, ne utáld nagyon!” „Sajnálom, de a szerelem nem szégyen, hagyd a fenébe!” A nagyvárosi osztálytársak is hasonló véleményen voltak: „Nem kéne folyton titkolóznod, és nem lennél itt.” „Ilyet soha nem tennék.”

A 9. történet egy fiatal párnak nyújtott segítségről szól, ahol véletlenül eltörik egy értékes váza. Ennek a történetnek is a legjellemzőbb stratégiája a javítás felajánlása (4.) volt, annak ellenére, hogy egy összetört, értékes váza helyreállítása meglehetősen nehézkes. Úgy látszik ez nem zavarta a válaszadókat, mert összesen 37-en írták ezt a lehetőséget, közülük 19 vidéki és 18 nagyvárosi tanuló. Reálisabbnak tűnik a sajnálat kifejezése (1a), összesen 28 esetben. Ez 15-13 arányban oszlik meg a települések között. A bocsánatkérést (1c) 21-en választották, 11 vidéki és 10 megyeszékhelyi diák. A szándékosság hiányának (2d) kiemelését 6 vidéki és 8 nagyvárosi tanuló tartotta fontosnak. Összesen csak 9-en választották az elnézést kérés (1d) és a magyarázkodás (3.) stratégiáját. Ezt azért tartottam kevésnek, mert véleményem szerint ez a szituáció tipikusan az a helyzet, amikor egy ilyen korú gyermek az első ijedség után megpróbálja „kidumálni” magát a kellemetlen helyzetből. Összesen 5 adatszolgáltató hivatkozott az önnön hiányosságunk beismerésére (2b), 2 vidéki és 3 nagyvárosi gyermek esetében. A hiba beismerését (2a) és az ígéretet a jövőbeli elkerülésre (5.) azonos számban és arányban választották a diákok. Összesen 3 esetben, 2-1 arányban a településeknek adekvátan. A közömbösség kifejezése (6.) mindössze 2 megyeszékhelyi tanulónál fordult elő. A felelősség másra hártása (8.) egyetlen vidéki gyermeknél jelent meg, a figyelem elterelése (10.) pedig szintén egyszer, egy nagyvárosi diáknál. Ez a történet sem nélkülözte a furcsa megjegyzéseket. „Téliszonyos vagyok.” „Tudhatták volna, hogy el fogom ejteni.” – mondták a vidéki gyerekek. A nagyvárosiak inkább magukat féltették: „Leugrok a létráról és megsebesítem magam.”

Az 5. történet a szomszéd bácsi elfelejtett tyúkjairól szólt, amiket elvitt a róka. Ennek a történetnek a sajnálat kifejezése (1a) volt a kedvenc stratégiája 28 elemszámmal, amelyből 12 vidéki, 16 pedig a nagyvárosi tanulók javára írható. Csak eggyel maradt el az önnön hiányosságunk beismerése (2b), ami úgy vélem ebben a szituációban teljesen érthető. Ebben az esetben a legmagasabb a nagyvárosi diákok esetszáma 18 adattal. A javítás felajánlása (4.) összesen

25 alkalommal jelent meg, amelyből 10 a vidéki, 15 pedig a nagyvárosi diákok esetszáma volt. A *bocsánatkérés (1c)* 20 reakcióban jelenik meg, amelyből 12 vidéki, 8 pedig nagyvárosi tanulóhoz köthető. A *magyarázkodás (3.)* stratégiáját összesen 16-szor választják, 7 kisvárosi és 9 megyeszékhelyi esetben. Az *ígéret a jövőbeli elkerülésre (5.)* 10 esetben került sor 7-3 arányban a településformáknak megfelelően. Az *elnézést kéréshez (1d)* 6 vidéki és 1 nagyvárosi diák folyamodott. A *hiba beismerését (2a)* és a *szándékosság hiányát (2d)* egyaránt 3-3 gyermek választotta csak fordított arányban. A rókás történetre csak 2 nagyvárosi tanuló reagált *közömbösen (6.)*. A *felelősség másra hátrítása (8.)* csupán 1-1 esetben jelent meg a különböző településformáknál. A *megbocsátás kérése (1b)* és annak felismerése, hogy a *másik személynek jár a bocsánatkérés (2c)* csak 1-1 vidéki adatszolgáltatónak volt fontos.

A vidéki tanulók csak a szokásos számban tettek megjegyzést az eseményekhez. „*Bocsesz, nem vagyok túl eszes, mert azt hittem, hogy bezártam már őket. Sajnálom.*” „*Elnézést, de én nagyon feledős vagyok.*” Az elemzés korábbi részében már utaltam rá, hogy ez a történet különösen a nagyvárosi gyerekek érdeklődését keltette fel. Ezt bizonyítja, hogy ehhez a szituációhoz fűzték a legtöbb érdekes gondolatot. „*Bocsánat, nem tudtam, hogy a rókát is meg kell etetni, sok dolgom volt, elfelejtettem a tyúkokat.*” „*Bocsánat, azt hittem, a rókát is meg kell etetni. Azt hittem, az is a magáé.*” „*Elnézést kérek, elfelejtettem, mert a kedvenc sorozatomat néztem, máskor megcsinálom.*” „*Bocsánat, elfelejtettem, de én többre tartom a matek házi feladatot.*”

3.6.4. Nagy vétség, hivatalos személy, idegen

4. Táblázat

Nagy vétség, hivatalos személy, idegen

	1. IFID - kategória				2. bocsánatkérés típusa				3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
	1.a.	1.b.	1.c.	1.d.	2.a.	2.b.	2.c.	2.d.								
12.	9	1	14	2	2	7	-	3	3	13	4	-	-	-	1	1
	12	-	10	2	3	1	-	7	9	14	-	1	-	-	1	-
10.	8	-	14	8	2	1	-	2	4	15	-	-	1	1	-	-
	8	-	12	6	6	1	1	2	4	9	-	1	2	2	-	-
4.	9	1	10	11	-	1	-	13	3	9	1	-	-	2	-	-
	7	-	15	11	-	-	-	19	3	16	3	-	-	-	-	-
össz.	53	2	75	40	13	11	1	46	26	76	8	2	3	5	2	1

A negyedik táblázatban elemeztem azokat a szituációkat, ahol a tanuló nagy vétséget követ el, olyan személlyel szemben, aki idegen számára vagy hivatalos személy. Ebben a táblázatban is három történet jelenik meg az adott korosztályhoz köthetően. Saját korosztályukban a gyerekek olyan súlyos biciklis balesetet okoznak, hogy mentőt kell hívni a sértett kislányhoz (12. szituáció). A szülők korcsoportjának történetében egy rossz székre letett tortaszelet tönkretesz egy meghívott vendég drága öltönyét (10. szituáció). A nagyszülők korosztályának esetében egy hasonló, kellemetlen konfliktusba keverednek a tanulók. Egy rossz mozdulat miatt egy idős hölgy kabátján landol a kipottyant rágógumi (4. szituáció). A táblázat adatainak színeit itt is a korábbi táblázatokhoz hasonlóan alkalmaztam. A nagy vétség, idegen személy esetében a legtöbb tanuló a javítást ajánlotta fel (4.), összesen 76 alkalommal, amiből 37 a vidéki, és 39 adat a nagyvárosi gyerekekhez köthető. Az életkor szerinti megoszlás is hasonló képet mutatott. Saját korosztályuk esetében 13 vidéki és 14 nagyvárosi gyermek választotta a javítás felajánlását (4.). A szülők korosztályánál 15 kisvárosi, de csak 9 megyeszékhelyi adatot találtam. A nagyszülők korcsoportjánál szintén 9 vidéki és 16 nagyvárosi diák választotta ezt a lehetőséget. Összességében egyetlen adattal maradt le a bocsánatkérés (1c) stratégiája, 75 esetben választották a gyerekek. Ebből 38 kisvárosi és 37 megyeszékhelyi adat volt. A kerékpáros történetben 14-10 volt ez az arány. A szülők korosztályánál 14 vidéki és 12 nagyvárosi adatot találtam. A rágógumis történetben volt a legnagyobb különbség a két településtípus adatai között, 10-15 arányban. A sajnálat kifejezését (1a) 53 diák tartotta fontosnak,

amiből 26 vidéki, 27 pedig nagyvárosi adatszolgáltató volt. Az életkori eloszlás is hasonlóan szoros megoszlást mutatott. A saját korosztályuknál 9 kisvárosi és 12 nagyvárosi, a szülők esetében 8-8 tanuló választotta ezt a lehetőséget. Az idősek esetében 9 vidéki és 7 megyeszékhelyi adatot regisztráltam. A *szándékosság hiányának (2d)* hangsúlyozását összesen 46 diák emelte ki, amiből a nagyvárosi gyerekeké 28 eset volt, a kisvárosiaké viszont csak 18. A nagyvárosi tanulók a saját és a nagyszülők korosztályánál is magasabb számban választották ezt a stratégiát, 7 illetve 19 esetben, míg a vidéki gyerekek csak 3-13 arányban. A tortás történetben pedig 2-2 adatszámot találtam. Az IFID-kategóriák közül összesen 40-en választották az *elnézést kérést (1d)*, amelyből 21 vidéki és 19 nagyvárosi adat volt. Érdekes, hogy a saját és a nagyszülők korosztályánál is azonos volt az adatok száma településtípusonként. Míg az első esetben 2-2, az utóbbiban 11-11 adatot találtam. A tortás történetben is kicsi volt a különbség, 8 vidéki és 6 nagyvárosi válasszal. A *magyarázkodást (3.)* jóval kevesebben választották hivatalos vagy idegen személlyel szemben, mint a baráti viszony esetében. Összesen 26-szor fordultak a gyerekek ehhez a stratégiához, 10 vidéki és 16 nagyvárosi esetben. A szülők korosztályánál 4-4, a nagyszülők esetében 3-3 adatszámmal. Saját korcsoportjuknál 3 kisvárosi és 9 megyeszékhelyi adatszolgáltató volt. *Saját hibáját (2a)* 13 tanuló *ismerte be*, amelyből 4 vidéki és 9 nagyvárosi diák volt. A biciklis történetben 2 vidéki és 3 nagyvárosi, a tortás esetben pedig 2 kisvárosi és 6 megyeszékhelyi adatot találtam. A nagyszülők korosztályánál nem volt adat. Az *önnön hiányosságuk beismerése (2b)* 11 alkalommal fordult elő, 9-szer a vidéki és 2-szer a nagyvárosi gyerekeknél. Érdekes volt számomra, hogy a 11 esetből hetet a saját korosztályuknál a vidéki tanulóknál regisztráltam. Az *ígéret a jövőbeli elkerülésre (5.)* 8 alkalommal fordul elő, amelyből 4-et a saját korosztályuknál a vidéki gyerekeknél regisztráltam. Ez a stratégia a nagyszülők korcsoportjánál fordult még elő, egyszer a kisvárosi és 3-szor a megyeszékhelyi tanulóknál. A *felelősség másra hárítása (8.)* csak 5 esetben volt jellemző, amelyből 3 a kisvárosi, 2 pedig a nagyvárosi diákoknál. Ez a stratégia saját korosztályuknál egyáltalán nem jelenik meg. A *felelősség sértettre hárítása (7.)* csak a szülők korosztályára jellemző, összesen 3 esetben. Egyszer a vidéki és kétszer a nagyvárosi tanulóknál. Összesen 2 adatszámmal regisztráltam a *megbocsátás kérését (1b)*, a *közömbösség kifejezését (6.)* és az *értékelhetetlen választ (9.)*. Az adatok megoszlása azonban teljesen eltérő volt. A *megbocsátás kérésénél (1b)* mindkét válaszadó vidéki volt, egyikük a biciklis, másikuk a tortás történetből. *Közömbösen (6.)* két nagyvárosi tanuló reagált saját, illetve a szülők korosztályánál. Értékelhetetlen válasz csak a biciklis cselekményben érkezett, 1-1adattal. Azzal *felismeréssel, hogy a másik személynek jár a bocsánatkérés (2c)* csak egy nagyvárosi fiatal élt a

tortás történetben. A *figyelem elterelés (10.)* is csak egyszer fordult elő, egy vidéki diák esetében a biciklis történetben.

A *negyedik táblázatot* először a stratégiák szempontjából vizsgáltam meg. Az elemzés második részében a három történet felől szeretném megközelíteni a gyerekek válaszait. A *12. szituációban* a tanulók egy velük azonos korú, de idegen gyermekkel kerülnek konfliktushelyzetbe. „*Biciklizés közben elsodorsz egy veled egykorú lányt, aki olyan súlyosan megsérül, hogy mentőt kell hívni hozzá. Mit mondasz neki?*” Ez a történet különösen a vidéki gyerekek fantáziáját ragadta meg. Nagyon felizgatta őket a baleset lehetősége, a mentő megjelenése, amit a teszt kitöltése közben feltett kérdések nagy száma is bizonyít. Ennek a történetnek a legjellemzőbb stratégiája a *javítás felajánlása (4.)*, összesen 27 esetben. 13 kisvárosi és 14 nagyvárosi válaszadó reagált erre a történetre. A *bocsánatkérést (1c)* 24-en részesítették előnyben a többi stratégiával szemben, 14 vidéki és 10 nagyvárosi tanuló. A *sajnálát kifejezését (1a)* 9-12 arányban választották az eltérő településen élő tanulók. A *magyarázkodások (3.)* száma az összesített táblázatban sem volt magas, a 12. szituációban is csak 12-szerfordul elő, amelyből 3 a vidéki, 9 pedig a nagyvárosi tanulóké. A *szándékosság hiányának (2d)* hangsúlyozását is csak 10 esetben tartották fontosnak, 3 kisvárosi és 7 megyeszékhelyi tanuló. Az *önnön hiányosságukat (2b)* csak 8 alkalommal ismerték be a gyerekek, 7-1 arányban. Érdekesnek találtam, hogy a *hiba beismerése (2a)* mindössze 5-ször fordul elő, az *elnézést kérés (1d)* pedig csak 4 esetben. Szintén 4 alkalommal tettek *ígéretet a jövőbeli elkerülésre (5.)*, de csak a vidéki gyerekek. *Értékelhetetlen választ (9.)* 1-1 esetben találtam az eltérő településeknél. A *megbocsátás kérése (1b)* és a *figyelem elterelés (10.)* egyszer fordult elő a vidéki gyerekeknél, a *közömbösség kifejezése (6.)* szintén egyszer, de a nagyvárosi tanulóknál. Korábban említettem, hogy a vidéki diákoknál különösen nagy izgalmat okozott ez a szituáció, ezt bizonyítja a sok meghökkentő megjegyzés is: „*Bocsi, sajnálom, de helyette leszek a pasid. Megbocsátasz akkor?*” „*Úristen! Maradj nyugodt, máris hívom a mentőket. Addig megpróbálom életben hagyni.*” „*Legalább nem haltál meg. Sorry! Sajnálom, nem néztem oda.*” „*Bocsi, fizetem a kórházat.*” De a nagyvárosi tanulók sem hagyták szó nélkül az eseményeket: „*Ugye, nem esett bajod?*” „*Remélem nem haragszol!*” „*Remélem jól vagy!*”

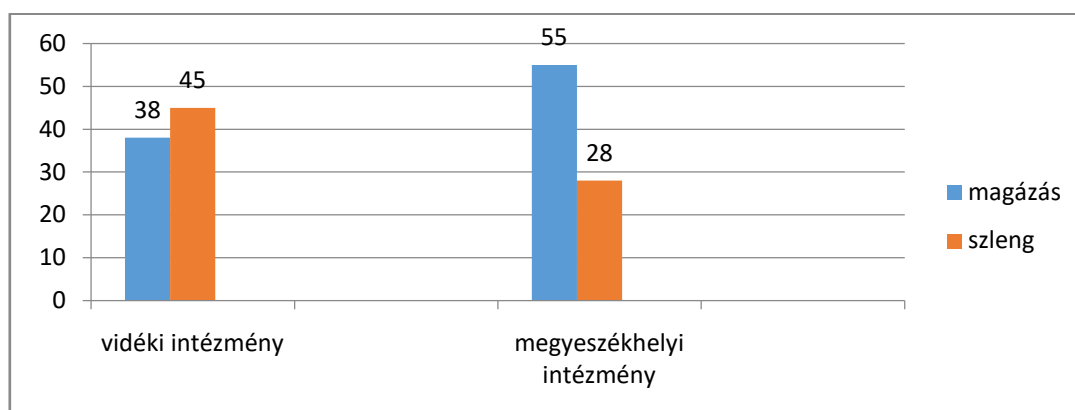
A 10. történet a szülők korosztályát célozta meg. „*A családdal együtt egy esküvőn veszel részt és a menyasszonyi torta egy szeletét egy székre teszed, amire az egyik vendég ráül a láthatóan drága öltönyében. Mit mondasz?*” Ennél a szituációnál is a *javítás felajánlása (4.)* vitte el a pálmát, igaz, hogy véleményem szerint a gyerekeknek fogalmuk sincs egy drága öltöny áráról. Összesen 26-an választották ezt a lehetőséget 15-9 arányban. Úgy tűnik a vidéki gyerekek voltak a nagyvonalúbbak. Szintén ilyen magas adatszámmal szerepelt a *bocsánatké-*

rés (1c), ami szerintem teljesen reális, érthető. 26 esetben alkalmazták ezt az IFID-kategóriát, 14 vidéki és 12 nagyvárosi tanuló. A *sajnálattal kifejezését (1a)* 16 diák tartotta fontosnak fele, fele arányban. Az *elnézést kérés (1d)* 14 adata is a gyerekek udvariasságát bizonyítja. A *hiba beismerését (2a)* 2 vidéki és 6 nagyvárosi tanuló tartotta fontosnak. Összesen 8-an éltek a *magyarázkodás (3)* lehetőségével is, de itt fele, fele arányban. A *szándékosság hiányát (2d)* 2-2 tanuló fogalmazta meg. A *felelősség sértettre hátrítása (7.)* és a *felelősség másra hátrítása (8.)* 3-3 alkalommal jelenik meg, egyszer a vidéki, kétszer pedig a nagyvárosi tanulóknál. *Önnön hiányosságuk beismerését (2b)* mindössze 1 kisvárosi és 1 megyeszékhelyi tanuló teszi meg. *Annak felismerése, hogy a másik félnek jár a bocsánatkérés (2c)*, és a *közömbösség kifejezése (6.)* egyetlen egyszer fordul elő, a nagyvárosi diákok esetében. A többi kategóriában nem regisztráltam adatot. Ennél a történetnél csak egy igazán figyelemfelkeltő megjegyzést találtam, de az igazán furfangos megyeszékhelyi mondat volt: „Attól függ, hogy látták-e, hogy én voltam. Ha igen, akkor bocsánatot kérek és elmondom, hogy nem direkt volt. Ha nem, akkor nem feltétlenül az én hibám volt.”

A 4. cselekményben a nagyszülők korosztálya kerül a középpontba. „*Színházba mentek az osztállyal. Egy rossz mozdulat miatt a rágód a melletted ülő idős hölgy kabátjára esik és rá is ragad. A hölgy ezt azonnal észreveszi és rád is förmed. Mit mondasz?*” Ennél a történetnél a *szándékosság hiányának kifejezése (2d)* volt a legjellemzőbb kategória. Összesen 32 esetben jelent meg, amelyből 13 a vidéki, 19 pedig a nagyvárosi gyerekeknél jelent meg. Véleményem szerint ez a reakció adekvát a szituációval. Szintén magas adatszámot regisztráltam a *bocsánatkérés (1c)* esetében. A 25 adatból 10 a vidéki, 15 pedig megyeszékhelyi adatszolgáltató volt. Szintén 25-en ajánlották fel a *javítás lehetőségét (4.)*, 9-16 arányban a településformák arányában. Az *elnézést kérések (1d)* viszonylag magas száma is a gyerekek jólneveltségét tükrözik. Összesen 22-en választották ezt a stratégiát 11-11 arányban. A *sajnálattal kifejezését (1a)* 9 vidéki és 7 nagyvárosi tanuló tartotta fontosnak. A *magyarázkodás (3.)* viszont csak 6 esetben fordult elő, 3-3 esetszámmal. Az *ígéret a jövőbeli elkerülésre (5.)* 1 kisvárosi és 3 nagyvárosi diáknak volt fontos. A *felelősség másra hátrítása (8.)* két alkalommal fordult elő és mindkettő a vidéki tanulóknál. A *megbocsátás kérése (1b)* és az *önnön hiányosságuk beismerése (2b)* csak 1-1 alkalommal fordult elő, de mindét esetben a vidéki gyerekeknél. A rágógumis esetet talán nehezebben kezelték a gyerekek, ezért volt csak egy érdekes megjegyzése egy nagyvárosi tanulóknak: „*Bocsánat, csúszós a rágó*”.

3.6.5. A magázás és a szleng használatának előfordulási gyakorisága

1. Ábra A magázás és a szleng használatának előfordulási gyakorisága

A magázás és a szleng használatának vizsgálata sem szerepelt a teszt kitöltése előtt a terveimben. A válaszok feldolgozása, elemzése során tapasztaltam, hogy a gyerekek egy része tegezési formát, másik része pedig magázási formát használ. Bizonyos esetekben a velük azonos korú kortársaikat tegezik, míg a szüleik, nagyszüleik korosztályát magázzák. A nagyvárosi gyerekek használták többen a magázást, 55 alkalommal, míg a vidéki gyerekek 38-szor. A vidéki intézményben kitöltött kérdőívek között volt egy olyan válasz is ahol a tanuló (fiú) egy mondaton belül a magázás és tegezés formáját egyaránt használta: *„Miért nem figyelsz, maga volt!”*

A megyeszékhelyi intézményben kitöltött kérdőívek között számomra két érdekes eset is volt. Meglepődve olvastam, hogy két diák (mindkettő lány) a 11-es szituációban „hölgyemnek” szólította a szomszédban lakó idős nénit. Szinte meglepődve olvastam azt is két tanuló (egy fiú, egy lány) válaszaik között, hogy a 9-es kérdésnél válaszaikban „hölgynek”, illetve „úrnak” szólították a szomszédban lakó fiatal párt. *„Apa, meg tudod gyorsan javítani ezt a vázát? Véletlenül leejtettem, összetört és tudom, hogy a hölgynek és az úrnak nagyon értékes, mert a hölgy papájáé volt.”*

Véleményem szerint ezek az esetek kisebb városokban, falvakban ritkábban fordulnak elő, hiszen az ott lakó emberek sokkal közvetlenebb viszonyt ápolnak egymással, szinte napi kapcsolatban vannak szomszédjaikkal.

A szleng egy olyan csoportnyelv, amely kisebb létszámú, hasonló életkorú, sok időt együtt töltő, azonos érdeklődési körű csoportokban alakul ki. Fontos társas szerepet tölt be ezekben a közösségekben: erősíti az összetartozás érzését, és megkülönbözteti az adott közösséget a többitől. Várakozásomnak megfelelően a gyerekek több válaszukban is alkalmazták

ezt a nyelvi formát. A vidéki tanulók 45 esetben, míg a nagyvárosiak csak 28 alkalommal használtak szleng kifejezést. Kigyűjtöttem a leggyakrabban használt kifejezéseket.

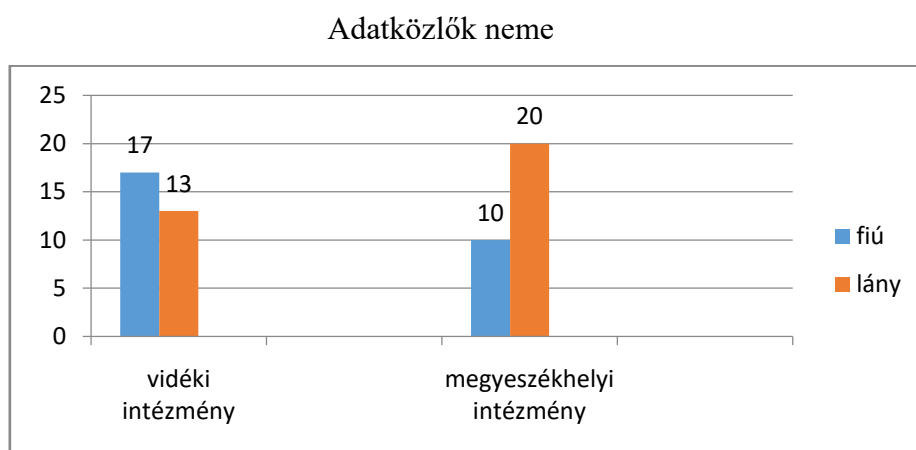
Vidéki intézmény: *bocsi, sorry, ex-em, bocs, légyszi, haver, bocsesz, bocsika*

Megyeszékhelyi intézmény: *bocsi, basszus, huppszi.*

Úgy gondolom, hogy a szleng használata beleillik a gyerekek életkori sajátosságaiba, nem szemtelenség vagy tolakodás kifejezésére használták. A mai köznyelvben a szleng használata teljesen elfogadott a megfelelő stílusban.

3.6.6. Kiegészítő megfigyelések

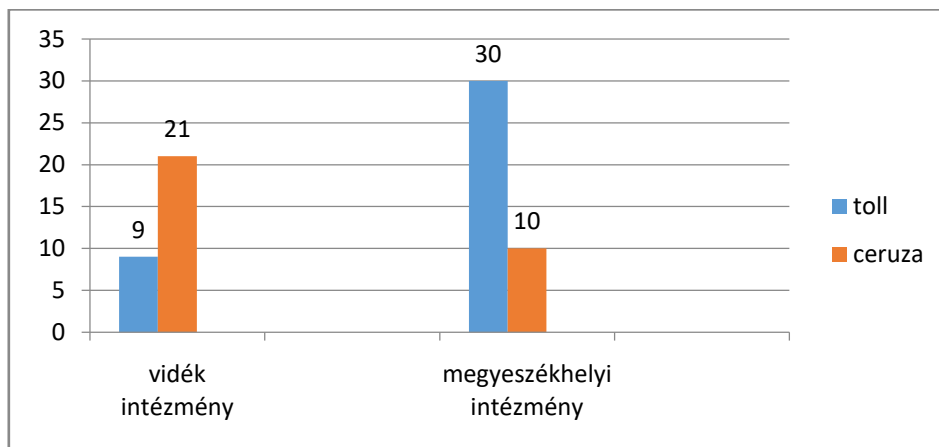
2. Ábra

Ezen az ábrán egy oszlopdiagram segítségével ábrázoltam a válaszadók fiú – lány megoszlását. Mindkét helyen 40 tanuló vett részt a mérésben. A diagram jól szemlélteti, hogy a vidéki intézményben a fiúk voltak többségben, 17 fő, a lányok pedig 13-an. Véleményem szerint ez egy arányos megoszlás a nemek részvételi arányát figyelembe véve. A megyeszékhelyi intézményben ugyanakkor kiugró a lányok száma, 20 fő, és csupán a fele (10 fő) fiú.

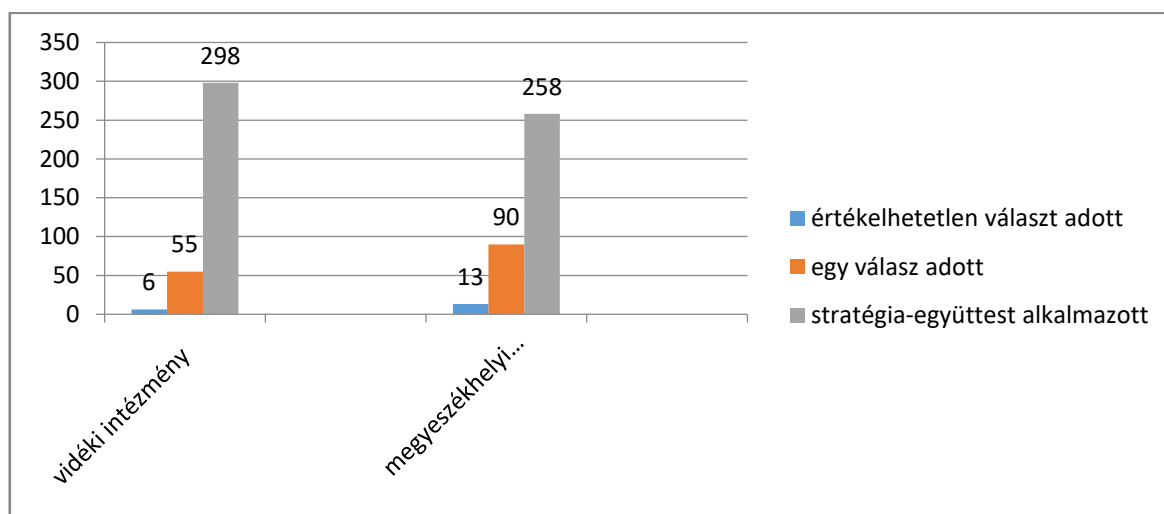
3.Ábra

Íróeszköz-használat

A következő oszlopdiagrammal a kitöltés során használt eszközbeli különbséget szeretném szemléltetni. A teszt megírása előtt nem is gondoltam arra, hogy ilyen nagy különbségek lesznek a különböző intézmények tanulói között a ceruza és a toll használatát illetően. A diagramon azonnal szembeötlik a toll használatának túlsúlya a megyeszékhelyi tanulóknál. 30-an használtak tollat és mindössze 10-en ceruzát. A vidéki intézményben ugyanakkor a ceruzahasználók vannak többen, 21-en, a tollal írók azonban csak 9-en. Az eszközhasználat különbségének az oka véleményem szerint az adott intézmény hagyományaiban rejlik. Ahogy az ott tanító pedagógusoktól megtudtam a vidéki iskolában a ceruza használata az általános, míg a nagyvárosiban a tollal írás az elterjedtebb. Így érthető, hogy a gyerekek külön utasítás nélkül miért az adott íróeszközt választották.

4. Ábra Egy válasz – értékelhetetlen válasz –stratégia-együttes

Értékelhetetlen kategóriába azok a válaszokat soroltam, ahol a tanuló nem válaszolt a kérdésre, teljesen üresen hagyta annak helyét, vagy nem a kérdésre válaszolt.

A vidéki iskolában a kitöltött 360 kérdés közül csupán 6 eset került az értékelhetetlen besorolásba. Ebből 2 volt olyan, ahol egyáltalán nem érkezett válasz a kérdésre, 4-re viszont válaszolt a diák, a válasz összefüggésbe is hozható az adott szituációval, de nem a feltett kérdésre válaszolt.

A megyeszékhelyi intézményben magasabb volt az értékelhetetlen válaszok aránya, itt összesen 13 válasz esett ebbe a kategóriába. Ebből 4 olyan szituáció volt, ahol üresen hagyta a tanuló a válasz helyét, tehát semmiféle választ nem adott a kérdésre. 9 esetben pedig a válasz ugyan kapcsolódott a szituációhoz, de a válasz nem volt adekvát. Erre példa az 1. szituációhoz, ami egy *szerencsétlen elszólásról* szól: „*Csak kíváncsi vagyok.*”

Stratégia-együttesről abban az esetben beszélünk, ha a válaszadó egy adott szituációra nem egyetlen kategóriába sorolható választ ad, hanem az összetett válasz több stratégiába is besorolható. A stratégia együttesek jelenlétét bizonyítja, hogy a 12 szituációra a vidéki gyerekek 55 alkalommal adtak egykategóriás választ, és 298 stratégia együttesbe sorolható válaszuk volt összesen. A megyeszékhelyi tanulók esetében ez az arány 90, 258 volt.

Példák stratégia-együttesekre:

- „*Jaj! Bocsánat tanár úr! (1c). Elfelejtettem (2b), mert nagyon sok tanulnivalóm volt, (3). holnapra visszahozom (4.). Többet nem fordul elő (5.).*”

- „Elnézést kérek, amiért betörtük az ablakát (1d). Nem volt szándékos (2d), csak egy rossz célzás történhetett. Nagyon sajnáljuk (1a). Többször nem fordul elő (5.). Természetesen kifizetjük a kárt (4.).”

A fent említett 5 stratégiás együttesek természetesen viszonylag ritkán fordultak elő. A válaszok között 2 vagy 3 stratégia együttes alkalmazása volt az általánosan jellemző.

Itt szeretnék néhány szót említeni a megyeszékhelyi és a vidéki iskolába járó tanulók helyesírásának megfigyeléséről is. Helyesírás tekintetében a két intézmény között jelentős különbséget tapasztaltam. A helyesírási hibák típusa jellemzően ugyan az, számottevő különbség a mennyiségükben figyelhető meg.

Tipikus helyesírási hibák:

- mondatot kis betűvel kezdenek – A vidéki intézményben szinte minden mondatnál ez volt a jellemző.
- mondatok végén hiányzik az írásjel – Ez a típushiba szintén a vidéki intézményben jelent meg nagy számban.
- a „hogy” elé nem tesznek vesszőt – Ez a hiba mindkét intézménytípusra azonos arányban jellemző.
- igekötők helytelen használata – Szintén mindkét iskolatípusra jellemző volt.
- -j, -ly helytelen használata – Ezt a helyesírási szabályt szintén mindkét iskolatípus tanulói gyakran rosszul alkalmazták. Jellemző hiba volt az „*ijen*” és a „*muszály*” szó helytelen írása.

4. Összegzés

Szakedolgozatom bevezető részében már említettem, hogy három kisgyermek anyukájaként gyakran szembesülök azzal, hogy gyermekeim nagyon nehezen vehetők rá a bocsánatkérésre. Tapasztalatom szerint, ha meg is teszik, inkább a kedvemben akarnak járni, mintsem az őszinte bűnbánat hajtaná őket. A dolgozat sikeres megírása érdekében több cikket, tanulmányt olvastam végig az adott témakörben. Ezekből megtudtam, hogy nem a nevelési eszközeimben keresendő a hiba, hanem a gyerekek szociálpszichológiai háttere csak kisiskolás korukra teszi alkalmassá őket az őszinte bűnbánatra, bocsánatkérésre. Csak ekkorra alakul ki bennük a megfelelő énkép, az önbecsülés, megértik az oksági-felelősségi kapcsolatokat, valamint megértik az elfogadhatatlan cselekedetek tiltó erejét. Ezért választottam szakedolgozatom alanyaiként a 11-12 éves korosztályt, hiszen ők már változatos pragmalingvisztikai eszközökkel rendelkeznek szándékaik kifejezéséhez.

Dolgozatom bevezetésében egyik alapkérdésem az volt, hogy változik-e a gyerekek bocsánatkérési stratégiája a kisebb és nagyobb vétségek esetében. Milyen módon és mértékben változik szóhasználatuk annak függvényében, hogy baráti vagy hivatalos viszonyban vannak a megsértett hallgatóval. Számomra a legérdekesebb eredményt a „vétség elkövetése olyan személlyel szemben, aki idegen a gyermek számára, vagy hivatalos személy” kategória hozta. Itt a kis vétség (2. táblázat) és a nagy vétség (4. táblázat) esetében is rendkívül hasonló eredményt produkáltak a gyerekek. Mindkét vétségtípusnál a legnagyobb számban választott stratégia a *javítás felajánlása* (4.) volt. A kis vétség, hivatalos személy vagy idegennel szemben kategóriánál találtam az egész vizsgálat legmagasabb esetszámát, 121 adattal, míg a nagy vétség esetében ez 76 volt. Tehát a gyerekek ezt a megoldást találták a legtöbben helyesnek. A második legtöbbet választott stratégia is azonos volt a két vétségtípus esetében, a *bocsánatkérés* (1c). Kis vétség esetében 85-en, nagy vétségnél 75-en alkalmazták ezt a stratégia típust. Ez az udvariassági megnyilvánulás véleményem szerint teljesen érthető. Sőt a harmadikként választott stratégia is egyezést mutatott, ez pedig a *sajnálattal kifejezése* (1a) volt. Kis vétségnél 56, nagy vétségnél 53 diák élt ezzel a lehetőséggel. A vizsgálat egyértelműen bizonyította, hogy mindkét vétségtípusnál, a hivatalos személlyel szembeni kommunikációban a gyerekek a *javítás felajánlását* (4.), a *bocsánatkérést* (1c) és a *sajnálattal kifejezését* (1a) választották a legtöbben. A szembetűnő azonosságok mellett két meglepő különbséget szeretnék megemlíteni. Az *önnön hiányosságuk beismerése* (2b) a kis vétség esetében 41 esetszámmal fordul elő, míg a nagy vétségnél csak 11 esetben. A vizsgálat szerint, kisebb hiba esetén a gyerekek könnyebben beismerik saját hibájukat. A másik nagyobb eltérést az *elnézést kérés* (1d) eseté-

ben regisztráltam. Kis vétségénél 40-szer, nagy vétség esetén csak 29-szer választották a diákok ezt a stratégiát. A többi válaszlehetőség közel azonos számmal szerepelt a vizsgálatban. A baráti viszonyt ábrázoló táblázatok esetében nem találtam ilyen párhuzamos azonosságokat, mint az idegenekkel szemben. Kis vétség esetén (1. táblázat) a legtöbben, 87 alkalommal a *bocsánatkérést* (1c), míg a nagy vétségénél (2. táblázat) a *javítás felajánlását* (4.) választották a legnagyobb számban, összesen 82-en. A többi kategória is meglehetősen nagy eltérést mutat az összesített adatokat vizsgálva. Érdekes volt számomra, hogy kis vétség esetében a *sajnálát kifejezése* (1a) csak 35 alkalommal jelent meg, míg a nagy vétség esetében több, mint a duplája, 75 esetben. Úgy tűnik, nagy vétségénél fontosabbnak tartják kihangsúlyozni sajnálataikat a diákok. Szintén nagy eltérést mutat adatszámában az *önnön hiányosságuk beismerése* (2b) is. Nagy vétség esetében 32 alkalommal jelenik meg, kis vétségénél viszont csupán 6 adatot találtam. Az ígéret a *jövőbeli elkerülésre* (5.) is nagy különbséggel jelenik meg. Kis vétségénél 7-szer, míg nagy vétség esetében 19-szer regisztráltam ezt a stratégiát. A táblázatok elemzésénél szembetűnő, hogy a kis vétség esetében (1. táblázat) a *felelősség másra hárítása* (8.) 12 alkalommal, az *értékelhetetlen válaszok* (9.) pedig 13 esetben jelennek meg. Ezek az adatok az egész vizsgálat során itt voltak a legmagasabbak. A kutatás alapján megállapítható, hogy baráti kapcsolatok esetében a választott stratégiák sokkal nagyobb eltérést mutattak attól függően, hogy kis vagy nagyobb vétséggel találják szembe magukat a diákok. Párhuzamos azonosságokat nem találtam ezekben az esetekben.

Szakedolgozatom másik fontos kérdéscsoportjaként azt vizsgáltam, hogy milyen azonosságok és eltérések tapasztalhatók a vidéki és a megyeszékhelyi tanulók válaszai között. Mivel kutatásom kérdőíveit egy kisvárosi és egy nagyvárosi iskolában is kitöltötték a diákok, ezért kiváló alkalom nyílt az adatok összesítése után (5. táblázat) a két településtípus adatainak az összehasonlítására. A vidéki és a nagyvárosi gyerekek is a *javítás felajánlását* (4.) választották a legtöbben, még hozzá azonos számban, 172-en. Másodikként az IFID-kategóriák közül a *bocsánatkérést* (1c) jelölték meg a legnagyobb számban 314-en, amelyből 161 kisvárosi, 153 pedig nagyvárosi adat volt. Sőt még a harmadikként legnagyobb számban választott stratégia is azonos volt, a *sajnálát kifejezése* (1a). Ezt a stratégiát 115 vidéki és 104 nagyvárosi diák választotta, összesen tehát 314-en. Szintén azonos arányban választották az *elnézést kérés* (1d), összesen 108-an. Az *önnön hiányosságuk beismerését* (2b) összesen 90 tanuló és *annak felismerését, hogy a másik személynek jár a bocsánatkérés* (2c) összesen 8 diák választotta. A többi stratégia is hasonló arányban fordult elő a kisvárosi és a megyeszékhelyi iskolákban. Nagyobb eltérést csak öt esetben regisztráltam. A *megbocsátás kérését* (1b) 12 vidé-

ki, de csak 2 nagyvárosi tanuló tartotta fontosnak. A *saját hiba beismerését (2a)* 33 kisvárosi, de csak 18 nagyvárosi diák tette meg. A *szándékosság hiányát (2d)* viszont a nagyvárosi tanulók hangsúlyozták többen, 63-75 arányban. A *magyarázkodás (3)* ismét a vidékieknek ment jobban, 80 esetben, míg a nagyvárosiak csak 67-szer alkalmazták. A *felelősség másra hárításában (8)* viszont a megyeszékhelyi gyerekek vitték a prímet 21 adattal, míg a vidékiek csak 10-szer alkalmazták ezt a módszert. Az adatok elemzése után egyértelműen megállapítható, hogy a két településtípus tanulói nagyon hasonló udvariassági stratégiákat használnak. Az összesített táblázat azt is bizonyítja, hogy a stratégiák számbeli megoszlása is nagyban azonos.

Összegzésként szeretném elmondani, hogy nagyon sok idő, munkát és energiát fektettem ebbe a dolgozatba, de minden percét élveztem. Örömmel töltött el a tudat, hogy bepillantást nyertem a gyerekek gondolataiba, kommunikációs helyzeteibe. Megtapasztalhattam – gyakran humoros, vicces – stílusukat, kreatív, problémamegoldó gondolkodásukat. Nehéz, de szép munka volt.

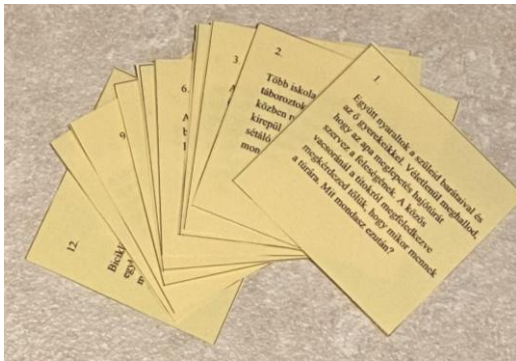
5. A kutatás tapasztalatainak alkalmazása

A tanítási gyakorlataim során gyakran tapasztaltam, hogy etika órán, a napköziben, valamint a szabadidős foglalkozásokon a gyerekek különösen igénylik a beszélgetést. Szeretnek mesélni önmagukról, családjukról, barátaikról. Ahhoz azonban kevés konkrét eszköz áll rendelkezésre, hogy szóra bírjuk a nehezebben megnyíló tanulókat is. Véleményem szerint éppen ezeknek a diákoknak volna szükségük arra, hogy kibeszéljék magukból problémáikat, konfliktusaikat, hogy könnyebbé tegyék a rájuk nehezedő lelki terheket. Úgy gondolom, hogy a szakdolgozatom alapjául szolgáló szituációk és az ezek megoldásához használt stratégiák jó lehetőséget kínálnak egy „kibeszélő” játék készítéséhez.

A játékhoz szükség van egy sárga és egy kék tizenkétoldalú dobókockára. Valamint a 12 szituációt tartalmazó sárga hátterű kártyára (3. melléklet) és a 12db stratégiát tartalmazó kék hátterű kártyára (4. melléklet), amelyek meg vannak számozva. A különböző színű kártyákat laminálással tenném tartósabbá. A játék egyszerű kivitelezése miatt, akár több példányban is elkészíthető egy nagyobb létszámú intézmény esetében.

1. Kép

A játék kellékei

Az *alapjátékban* egy adott tanuló dob a sárga dobókockával és a kidobott számmal azonos számú és színű szituáció lesz az ő története. Ezt követően dob a kék dobókockával is, így kiválasztva az adott számú kék színű stratégiát, amelynek segítségével meg kell oldania a kihúzott konfliktushelyzetet. Természetesen - rejtett módon - itt is megjelennek a különböző súlyosságú vétségtípusok, a baráti illetve a hivatalos viszony a különböző életkorú partnerek-

hez kapcsolódóan. A gyerekeknek önálló döntést kell hoznia, meg kell fogalmaznia a mondanivalóját és ki is kell fejeznie gondolatait. Fejlődik a diákok a szóbeli kifejezőkészsége, növekszik a szókincse, javul a konfliktusmegoldó képessége.

A játék *továbbgondolt változatában* a sárga dobókockával kidobott szituációk mellé kettő, majd három kék stratégiát dobnak ki a gyerekek. A stratégia együttesekkel bonyolultabbá váló feladatban összetettebb stratégiákat kell alkalmazniuk, több dologra kell egy időben figyelniük, nehezebbé válik a szóbeli kifejezés módja is.

Véleményem szerint ez a játék kiváló lehetőséget adna a pedagógus kezébe, amelynek során a korábban említett előnyök mellett a gyerekek szociális fejlődése is elősegíthető.

6. Felhasznált irodalom

1. Bándi Judit – Maróti Orsolya: Kultúra és nyelvi viselkedés. In: Hungarológiai Évkönyv, 2003. 4. évf. 1. sz. 137 – 152.p
2. Gary Chapman – Jennifer Thomas: A bocsánatkérés 5 nyelve. Budapest: Harmat Kiadó, 2015.
3. John L. Austin: Tetten ért szavak. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1990.
4. Mászlainé Nagy Judit: A bocsánatkérés pragmatikája kisiskolások körében. In: Argumentum, 2007. 3. sz. 65 – 84.p.
5. Montágh Imre: Gyakori beszédhibák a gyermekkorban. Budapest: Holnap Kiadó Kft, 2013.
6. Nagy Katalin: Közmondások és szólások kézikönyve. Debrecen: Alföldi Nyomda Rt., 1997.
7. O. Nagy Gábor: Magyar szólások és közmondások. Budapest: Gondolat Kiadó, 1985.
8. Szili Katalin: A kérés pragmatikája. In: Magyar Nyelvőr, 2002. 126. évf. 2.sz. 204 – 220.p.
9. Szili Katalin: Az udvariasság pragmatikája. In: Magyar Nyelvőr, 2007.131. évf. 1. sz. 1 – 17.p.
10. Szili Katalin: Tetté vált szavak. Budapest: Tinta Könyvkiadó, 2004.

Szituációk

Próbáld meg bele élni magad a következő szituációkba és néhány összefüggő mondatban fogalmazd meg, hogy mit mondanál, ha ilyen helyzetekbe kerülnél!

1. Együtt nyaraltok a szüleid barátaival és az ő gyerekeikkel. Véletlenül meghallod, hogy az apa meglepetés hajótúrárt szervez a feleségének. A közös vacsoránál a titokról megfelekezve megkérdezed tőlük, hogy mikor mennek a túrára. Mit mondasz ezután?

2. Több iskola tanulóival közösen táboroztok a Balatonon. Röplabdázás közben rosszul érsz a labdába, ami kirepül a pályáról és kiveri egy arra sétáló fiú kezéből a jégkrémet. Mit mondasz?

3. A legjobb barátod/ barátnőd Messenger üzenetben elküldi annak a fiúnak/ lánynak a nevét, aki tetszik neki. Te ezt megosztod a saját oldaladon és most az egész iskola rajta nevet.

Ő: *Soha többet nem állok szóba veled. Utállak.*

Te: _____

4. Színházba mentek az osztállyal. Egy rossz mozdulat miatt a rágód a melletted ülő idős hölgy kabátjára esik és rá is ragad. A hölgy ezt azonnal észreveszi és rád förmed. Mit mondasz?

5. A szomszéd bácsi megkér, hogy amíg ő elutazik hétvégére, addig etesd meg és éjszakára zárd be a tyúkjait. Te ezt elfelejtetted és a tyúkokat éjjel elviszi a róka.

Ő: *Csalódtam benned, nem hittem, hogy ilyen megbízhatatlan vagy.*

Te: _____

6. A veled egy osztálya járó legjobb barátodnak/ barátnődnek még a hét közepén megígérted, hogy együtt töltitek a szombat délután. Azonban a szüleid szombaton délelőtt előállnak egy kihagyhatatlan hétvégi programmal. Mit mondasz a barátodnak/ barátnődnek?

7. Az idős gyerekorvosodhoz mész vizsgálatra. Levered a vizsgáló asztalról a vérnyomásmérőt. Mit mondasz?

8. A biológiatanárod kölcsön adott neked egy könyvet, amit ma kellett volna visszahoznod, de te elfelejtetted.

Tanár: *Ugye ma visszakapom a könyvem?*

Te: _____

9. A szüleiddel együtt segítetek a szomszédban lakó fiatal párnak a lakásuk átrendezésében. Egy létrán állva kicsúszik a kezedből egy értékes váza, amely össze is törik. Mit mondasz?

10. A családdal egy esküvőn veszel részt és a menyasszonyi torta egy szeletét egy székre teszed, amire az egyik vendég ráül a láthatóan drága öltönyében. Mit mondasz?

11. Nyáron együtt fociztok az udvarotokon a barátaiddal. Egyikőtök egy rossz célzással kirúgja a labdával a szomszéd néni ablakát. Mit mondasz?

12. Biciklizés közben elsodorsz egy veled egykorú lányt, aki súlyosan megsérül, mentőt kell hívni hozzá. Mit mondasz a kislánynak?

2. Melléklet: 5. Táblázat – Összesített táblázat

	1. IFID - kategória				1. bocsánatkérés típusa				3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	
	1.a.	1.b.	1.c.	1.d.	2.a.	2.b.	2.c.	2.d.									
1.	V.	21	2	41	12	13	4	-	10	40	32	2	2	1	5	3	-
	NV.	14	-	46	8	2	2	2	14	20	33	5	2	-	7	10	-
	Ö.	35	2	87	20	15	6	2	24	60	65	7	4	1	12	13	-
2.	V.	32	2	46	13	9	23	-	22	14	62	2	-	-	-	-	-
	NV.	24	2	39	16	2	18	1	18	7	59	3	2	-	1	1	-
	Ö.	56	4	85	29	11	41	1	40	21	121	5	2	-	1	1	-
3.	V.	36	6	36	13	7	11	4	13	16	41	14	1	2	2	2	-
	NV.	39	-	31	6	5	21	-	15	24	41	5	6	1	1	1	1
	Ö.	75	6	67	19	12	32	4	28	40	82	19	7	3	3	3	1
4.	V.	26	2	38	21	4	9	-	18	10	37	5	-	1	3	1	1
	NV.	27	-	37	19	9	2	1	28	16	39	3	2	2	2	1	-
	Ö.	53	2	75	40	13	11	1	46	26	76	8	2	3	5	2	1
ÖSSZ.	V.	115	12	161	59	33	47	4	63	80	172	23	3	4	10	6	1
	NV.	104	2	153	49	18	43	4	75	67	172	16	12	3	21	13	1
	Ö.	219	14	314	108	51	90	8	138	147	344	39	15	7	31	19	2

3. Melléklet: Játék szituációi

<p>1.</p> <p>Együtt nyaraltok a szüleid barátaival és az ő gyerekeikkel. Véletlenül meghallod, hogy az apa meglepetés hajótúrát szervez a feleségének. A közös vacsoránál a titokról megfelelkezve megkérdezed tőlük, hogy mikor mennek a túrára. Mit mondasz ezután?</p>	<p>2.</p> <p>Több iskola tanulóival közösen táboroztok a Balatonon. Röplabdázás közben rosszul érsz a labdába, ami kirepül a pályáról és kiveri egy arra sétáló fiú kezéből a jégkrémet. Mit mondasz?</p>
<p>3.</p> <p>A legjobb barátod/ barátnőd Messenger üzenetben elküldi annak a fiúnak/ lánynak a nevét, aki tetszik neki. Te ezt megosztod a saját oldaladon és most az egész iskola rajta nevet. <i>Ő: Soha többet nem állok szóba veled. Utállak.</i> Te:</p>	<p>4.</p> <p>Színházba mentek az osztállyal. Egy rossz mozdulat miatt a rágód a melletted ülő idős hölgy kabátjára esik és rá is ragad. A hölgy ezt azonnal észreveszi és rád förmed. Mit mondasz?</p>
<p>5.</p> <p>A szomszéd bácsi megkér, hogy amíg ő elutazik hétvégére, addig etesd meg és éjszakára zárd be a tyúkjait. Te ezt elfelejted és a tyúkokat éjjel elviszi a róka. <i>Ő: Csalódtam benned, nem hittem, hogy ilyen megbízhatatlan vagy.</i> Te:</p>	<p>6.</p> <p>A veled egy osztálya járó legjobb barátodnak/ barátnődnek még a hét közepén megígérted, hogy együtt töltitek a szombat délután. Azonban a szüleid szombaton délelőtt előállnak egy kihagyhatatlan hétvégi programmal. Mit mondasz a barátodnak/ barátnődnek?</p>

<p>7.</p> <p>Az idős gyerekorvosodhoz mész vizsgálatra. Levered a vizsgáló asztalról a vérnyomásmérőt. Mit mondasz?</p>	<p>8.</p> <p>A biológiatanárod kölcsön adott neked egy könyvet, amit ma kellett volna visszahoznod, de te elfelejtetted. Tanár: <i>Ugye ma visszakapom a könyvem?</i> Te:</p>
<p>9.</p> <p>A szüleiddel együtt segítetek a szomszédban lakó fiatal párnak a lakásuk átrendezésében. Egy létrán állva kicsúszik a kezedből egy értékes váza, amely össze is törik. Mit mondasz?</p>	<p>10.</p> <p>A családdal egy esküvőn veszel részt és a menyasszonyi torta egy szeletét egy székre teszed, amire az egyik vendég ráül a láthatóan drága öltönyében. Mit mondasz?</p>
<p>11.</p> <p>Nyáron együtt fociztok az udvarotokon a barátaiddal. Egyikőtök egy rossz célzással kirúgja a labdával a szomszéd néni ablakát. Mit mondasz?</p>	<p>12.</p> <p>Biciklizés közben elsodorsz egy veled egykorú lányt, aki súlyosan megsérül, mentőt kell hívni hozzá. Mit mondasz a kislánynak?</p>

4. Melléklet: Játék stratégiai kártyái

<p>1. Sajnálát kifejezése</p>	<p>2. Felelősség másra való hárítása</p>
<p>3. Bocsánatkérés</p>	<p>4. Elnézést kérés</p>
<p>5. Hiba beismerése</p>	<p>6. Önön hiányosság beismerése</p>

<p>7. Annak felismerése, hogy a másik félnek jár a bocsánatkérés</p>	<p>8. Szándékosság hiánya</p>
<p>9. Magyarázkodás, helyzetjelentés</p>	<p>10. Javítás felajánlása</p>
<p>11. Ígérte a jövőbeni elkerülésre</p>	<p>12. Közömbösség kifejezése</p>

5. Melléklet: Nyilatkozatok

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
Cím: 7400 Kaposvár, Gáza S. u. 40.
Tel: +36-82-505-800
Honlap: <https://uni-mate.hu>

NYILATKOZAT

Alulírott RUTF-SIKONICS RITA, a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem, KAPOSVÁRI Campus, TÁJÉRTÓ szak nappali/levelező* tagozat végzős hallgatója nyilatkozom, hogy a dolgozat saját munkám, melynek elkészítése során a felhasznált irodalmat korrekt módon, a jogi és etikai szabályok betartásával kezeltem. Hozzájárulok ahhoz, hogy Záródolgozatom/Szakdolgozatom/Diplomadolgozatom egyoldalas összefoglalója felkerüljön az Egyetem honlapjára és hogy a digitális verzióban (pdf formátumban) leadott dolgozatom elérhető legyen a témát vezető Tanszéken/Intézetben, illetve az Egyetem központi nyilvántartásában, a jogi és etikai szabályok teljes körű betartása mellett.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem*

Kelt: 2023 év 04 hó 27 nap

Rut-Sikonics Rita
Hallgató

NYILATKOZAT

A dolgozat készítőjének konzulense nyilatkozom arról, hogy a Záródolgozatot/Szakdolgozatot/Diplomadolgozatot áttekintettem, a hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól tájékoztattam.

A Záródolgozatot/Szakdolgozatot/Diplomadolgozatot záróvizsgán történő védelemre javaslom / nem javaslom*.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem*

Kelt: 2023 év április hó 27 nap

Bernadette Bernadette
Belső konzulens

*Kérjük a megfelelőt aláhúzni!